

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Otázka žánru Ž 121
The question of psalm 121 genre
Jovanka Lánská

Katedra Starého zákona
Vedoucí práce: Doc. ThDr. Martin Prudký
Studijní program: Teologie, M6141
Studijní obor: Evangelická teologie

Praha 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Otázka žánru Ž 121“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 15.6.2009

Jovanka Lánská

Bibliografická citace

Otázka žánru žalmu 121 [rukopis] : diplomová práce/Jovanka Lánská;
vedoucí práce: Doc. ThDr. Martin Prudký; Praha 2009; s. 79.

Anotace

Záměrem mé diplomové práce je objasnit otázku žánru žalmu číslo 121 především pečlivým studiem jeho obsahu. Tímto žalmem se zabývám zejména jako samostatným textem, ačkoliv si plně uvědomuji, že je nedílnou součástí knihy Žalmů, potažmo celého Starého zákona a Bible. Podstatnou součástí mé práce je podrobný rozbor textu, který zahrnuje překlad z hebrejského jazyka, zhodnocení různocnění srovnáním s jinými podobami žalmu, další exegetickou práci včetně vlastní formulace teologicky důležitých motivů provedené po jednotlivých verších, výklad žalmu a náhled do dějin exegeze tohoto žalmu (výběrem starších i moderních exegetických přístupů). Ve své práci dále vyhodnocuji, jaký je žánr žalmu (popřípadě zdali tu jde o skupinu žánrů), objasňuji také funkci vybraného žánru (žánrů) v biblickém kontextu, odůvodňuji přiřazení žalmu k danému žánru (žánrům) a snažím se popsat, jak se může toho vyhodnocení podílet celkové interpretaci tohoto žalmu. Stručně se před samotným závěrem práce také zmiňuji o využití žalmu 121 v církevní praxi a to především o takovém využití, které souvisí s určením žánru vybraného žalmu.

Klíčová slova

Žalm, žánr, rozbor textu, výklad, požehnání, vyznání, zaslíbení.

Summary

The intention of my thesis is to clear up the genre of psalm number 121, especially deep study of its content. I consider this psalm particularly as a separate text, although I'm aware, that this is an integral part of the book of Psalms, otherwise the whole Old Testament and the Bible. Constituent part of my thesis is a detailed text analysis, involving translation from Hebrew, evaluation of variant reading by comparison of the different forms of this psalm, subsequent exegetical work including own formulation of some important theological motives made verse by verse, psalm interpretation and the history of exegesis insights (by both using older and later exegetical approaches). Further I evaluate, what is the psalm genre (eventually if there is a group of genres), I also clear up the function of chosen genre in the biblical context, I give reasons for placing of this psalm to a given genre (genres) and I try to explain, how the result of my evaluation and studies can influence accustomed psalm interpretation. At the conclusion of my thesis I mention utilization of psalm 121 in church practices – imprimis utilization related to psalm genre definition.

Keywords

Psalm, genre, text analysis, interpretation, blessing, confession, covenant.

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala Doc. ThDr. Martinu Prudkému za pečlivé vedení při práci a za jeho podnětné rady a připomínky. Moje díky, a to především za neutuchající podporu, patří také rodině a přátelům.

Obsah

Úvod.....	7
1. Vlastní exegeze žalmu 121	8
1.1. Text	8
1.1.1. Pracovní překlad	8
1.1.2. Zhodnocení růzností	9
1.2. Rozbor textu.....	12
1.2.1. Jazykový rozbor textu.....	12
1.2.2. Rozbor poetického textu	16
1.2.3. Struktura textu.....	20
1.2.4. Problém datování a autorství	21
1.2.5. Posouzení dějin tradice	22
1.2.6. Konkordance.....	22
1.2.7. Faktografie a sémantika.....	26
1.2.8. Rétorická analýza.....	28
1.2.9. Funkce žalmu v širším literárním kontextu	29
1.2.10. Zohlednění literární formy.....	31
1.3. Vlastní formulace teologicky důležitých motivů a aspektů	31
2. Výklad žalmu, dějiny exegeze (výkladu) žalmu 121	39
2.1. Obecný úvod	39
2.2. Starší exegetické přístupy	39
2.3. Moderní exegetické přístupy.....	46
3. Otázka žánru žalmu 121	52
3.1. Zohlednění literární formy.....	52
3.2. Žánr žalmu 121	54
3.2.1. Vyznání.....	56
3.2.2. Zaslíbení.....	57
3.2.3. Požehnání.....	58
3.3. Odůvodnění žánrového přiřazení včetně vyhodnocení výsledků pro interpretaci	61
3.3.1. První, druhý a čtvrtý verš jako vyznání	62
3.3.2. Třetí verš jako zaslíbení.....	64
3.3.3. Žalm požehnáním	66
3.4. Využití žalmu 121 v církevní praxi.....	72
4. Závěr	75
Seznam literatury	77

Úvod

Ve své diplomové práci se budu zabývat otázkou žánru žalmu 121. Provedu exegezi daného žalmu a budu sledovat, jak probíhaly dějiny výkladu tohoto žalmu. Práci bych ráda uzavřela vyhodnocením toho, jaké důsledky má pojetí žánru pro celkovou interpretaci a případně i jaké je jeho užití v kázání, učení, liturgice a obecně v církevní praxi. V úvodu musím upozornit, že jsem si vědoma zakotvení žalmu 121 v širším literárním kontextu (Ž 120-134, označované např. jako poutní písně – více v kapitole 1.2.9. Funkce žalmu v širším literárním kontextu). Zacílím však svoji pozornost především na vnitřní struktury tohoto žalmu jako samostatného oddílu (jednotky).

Nechtěla bych se však tímto stavět proti hlasům podporujícím kontinuitu celé skupiny výše uvedených žalmů, jak by mohl namítnout např. G. M. Prinsloo, který se domnívá, že teologie měla vždy tendenci na tyto žalmy nahlížet jako na jednotlivosti, které jsou si určitým způsobem podobné v rámci jednoho celku. Sám podporuje myšlenku, aby byla mnohem větší pozornost věnována celkovému *příběhu* těchto žalmů.¹

Proto pokud bude nutné, budu pracovat s žalmem 121 i jako se součástí určité skupiny žalmů (poutní písně) a patřícím do určitého kontextu.

---

¹ Prinsloo, Gert.T.M: *The Role of Space in the „šíří hamaalot“ (Psalms 120-134)*. Biblica vol 86/2005, str. 457 – 477.

1. Vlastní exegeze žalmu 121

1.1. Text

1.1.1. Pracovní překlad

1 שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינַי אֶל-הַהָרִים מֵאֵין יבֵּא עֲזָרִי:

Píseň stupňů. Zvedám (pozdvihuji) oči své k horám, odkud přijde pomoc má. (Jiné možné verze překladu: stupňům - dativní forma, výstupů – výstupům ad.)

2 עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

Pomoc má (je) od Hospodina, který činí (učinil) nebe (nebesa) a zemi.

3 אַל-יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל-יָנוּם שֹׁמְרֶךָ:

Ať nedá, aby zakolísala noha tvá, ať nedřímé strážce (ochránce) tvůj.

4 הִנֵּה לֹא-יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

Hle, nedřímé a nespí strážce (ochránce) Izraele.

5 יְהוָה שֹׁמְרֶךָ יְהוָה צְלָףְךָ עַל-יַד יְמִינֶךָ:

Hospodin (je) strážce (ochránce) tvůj, Hospodin stín tvůj po tvé pravici (pravé ruce).

6 יוֹזֵם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא-יִכָּפֵה וַיְרַח בַּלַּיְלָה:

Ve dne slunce neubije a měsíc v noci.

7 יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל-רָע יִשְׁמֹר אֶת-נַפְשֶׁךָ:

Hospodin ať tě střeží (chrání) od všeho zlého (zla) a ať střeží duši tvou (život tvůj). (Možno přeložit sloveso š-m-r i indikativně, ne jussivně – Hospodin tě bude střežit ad.)

8 יְהוָה יִשְׁמֶר-צִאתְךָ וּבואֶךָ מֵעַתָּה וְעַד-עוֹלָם:

Hospodin ať tě střeží (chrání), když budeš vycházet a vcházet od věků až na věky. (Možno přeložit sloveso š-m-r i indikativně, ne jussivně – Hospodin tě bude střežit ad. – viz verš předchozí.)

1.1.2. Zhodnocení různočtení

- Verš 1:

לְמַעַן לָאוֹת - v kumránských rukopisech a v některých hebrejských rukopisech namísto *..l* je *..h* (v takové podobě se v hebrejštině vyskytuje u žalmů 120-134) - jinde je tedy použitím *..l* žalm 121 výjimkou (*..l* - nota dativi nebo určení předložky, *..h* - 1. pád a bez předložky). Český ekumenický překlad (ČEP): *píseň k pouti*; Jan Heller, Jiří Beneš: *píseň pro poutníky*.

עֵזְרִי - v Pešitě jako *m'drnj* (ajín čteno jako *o* ne jako *e*) - pomocník - význam se mění; Bible Kralická (BK): *odkud by mi přišla pomoc* - nejistota, podmiňovací způsob; Jan Heller, Jiří Beneš: *odnikud nepřichází moje pomoc*; ČEP, Jeruzalémská Bible: *odkud mi přijde pomoc?* (tázací způsob).

- Verš 2:

ČEP zanechává sloveso z 1. verše - *přijít* (podobně jako anglické *verze*, Jeruzalémská Bible, nikoliv však Vulgáta, Septuaginta ani BK); Jan Heller, Jiří Beneš v tomto případě zdůrazňují přítomnost Hospodina - „že je se mnou Hospodin“.

- Verš 3:

לְמוֹט - čte se s patahem (srovnej s 66,9).

רַגְלֵיךָ - v hebrejských rukopisech (16-60) – množné číslo *reglím*.

אֵל - v kumránských rukopisech, v hebrejských rukopisech (16-60), v Septuagintě a v Pešitě jako *v-al*. Zde musím zdůraznit i rozdíly

v překladech dvou slovesných tvarů s לֹא, některé překlady v záporném smyslu (BK – ne však zcela jednoznačné, ČEP), ostatní (spíše výjimkou) - forma přání, konjunktivní tvar (Septuaginta, Jeruzalémská Bible, Jan Heller, Jiří Beneš).

V Českém ekumenickém překladu se nehovoří o *pohnutí* nohy (tak v BK), mluví se přímo o *uklouznutí*. Pohnutí je pro Jana Kellera, Jiřího Beneše zakolísáním, přáním kéž Hospodin nedřímá.

- Verš 4:

Septuaginta a Vulgáta: nebude spát (futuresní tvar).

- Verš 5:

יְהוָה - kumránské rukopisy předkládají před slovo *b'ajlá* (odchylka měnicí, byť minimálně, význam – otázkou, proč takové vymezení Hospodinovy střežící moci - pouze na noc).

שְׁמֵרָךְ - v Septuagintě, Targumu a Hieronymovi jako imperfektum (...), podobně jako ve verši sedmém, otázka významu – Hospodinovo *střežení, ochrana* má i budoucnostní rozsah.

יְהוָה podruhé – chybí v kumránských rukopisech (není podstatné – je tu zřejmé, o kom se hovoří ihned z počátku celého verše); ČEP: Hospodin není *strážce* nýbrž *ochránce, Hospodin je ti stínem* - zájmeno osobní (kdežto BK: *zastínění tvé* - zájmeno přivlastňovací). Strážce tvůj v Septuagintě - bude tě chránit - futurum. Stín v Septuagintě a Vulgátě spíše ve významu ochrana. Jan Heller, Jiří Beneš: důraz na to, že je to právě Hospodin, který tě střeží; Hospodin bude stínem.²

---

² Poznámky k překladu podle Jana Kellera, Jiřího Beneše str. 23.

▪ Verš 6:

V původním textu se nepoužívá 2. osoba sg. (mají ji např. anglické verze, dále také v ČEP a BK).

Neubije v Septuagintě a Vulgátě spíše jako *nespálí*.

▪ Verš 7:

Některé verze mluví o *duši* jiné o *těle*.

Většina překladů sloveso *š-m-r* překládá ve futurálním (nikoliv jussivním, konjunktivním) tvaru. Ve Vulgátě konjunktiv - *at' chrání* – podobně verš osmý.

▪ Verš 8:

יִשְׁמֹר - pravděpodobně chybí v kumránských rukopisech (vynechání významově nevádí, pokud bereme v úvahu kontext celého verše; možná se jedná o pravopisnou chybu nebo vynechávku, ke které mohlo dojít nedopatřením či omylem).

יִשְׁמֹר - v Targumu je podobně jako v sedmém verši se sufixem pro druhou osobu jednotného čísla *cha* (významově nehraje roli – vzhledem k tomu, že suffix *cha* se připojuje i následujícím infinitivům).

Většina překladů sloveso *š-m-r* překládá ve futurálním (nikoliv jussivním, konjunktivním) tvaru (viz předchozí verš).

1.2. Rozbor textu

1.2.1. Jazykový rozbor textu

1 שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינַי אֶל־הַהַרִים מֵאֵין יבֵּא עֲזָרִי:

Rozbor dle slov:

Píseň (podstatné jm. masc. sg. abs.) stupňů, výstupů (neodlučitelná předložka, podstatné jm. fem. pl. abs. od slovesa *a-l-h*). Zvedám (sloveso *n-s-a* qal impf. 1 sg.) oči své (podstatné jm. fem. duál cons. + suf. 1 sg.) k horám (předložka + člen + podstatné jm. masc. pl. abs.), odkud (předložka + příslovce) přijde (sloveso *b-v-a* qal impf. 3 masc. sg. + apokopát) pomoc má (podstatné jm. masc. sg. cons. + suf. 1 sg.).

Nutno si povšimnout:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת - jako nadpis, text na něm není zcela závislý, překlad do češtiny je poměrně nejednoznačný. Lze přeložit např. jako píseň k stupňům, píseň pro stupně, píseň stupňům, píseň výstupů, píseň pro vystupování. Problematická je *l*, tzv. nota dativi, která je přítomna pouze v tomto žalmu, na rozdíl od ostatních tzv. poutnických písní (více v kapitole 1.2.9. Funkce žalmu v širším literárním kontextu).

2 עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

Rozbor dle slov:

Pomoc má (podstatné jm. masc. sg. cons. + suf. 1 sg.) od (dvojnásobná předložka) Hospodina (podstatné jm. abs.), který činí (učinil) (sloveso *a-s-j* qal part. masc. sg. abs.) nebe (podstatné jm. masc. pl. abs.) a zemi (spojka + podstatné jm. fem. sg. abs.).

Nutno si povšimnout:

Druhá část verše v závislosti na první (vztah vět: řečnická otázka modlitebníka/poutníka a sám modlitebník/poutník si odpovídá). Už tu nejde jen o žalmistu (suf. 1. sg.). Dvojnásobná předložka - nelze připojit k יהוה. Participium zde smysl především času minulého, ale budoucnost ani minulost není vlastně zahrnuta. Dobré hledat souvislost mezi slovem odkud tohoto verše a slovem ve druhé části prvního verše. První מעם jsem přeložila jako od druhé מאין jako odkud. מעם připravuje sémanticko-rétorickou odpověď na מאין.

3 אֶל-יָתֵן לַמּוֹט רִגְלֶךָ אֶל-יָנוּם שְׁמֹרֶךָ:

Rozbor dle slov:

At' nedá (předložka אל se slovesem *n-t-n* qal impf. 3 masc. sg.), aby zakolísala (předložka neodlučitelná + podstatné jm. masc. sg. abs.) noha tvá (podstatné jm. fem. sg. cons. + suf. 2 masc. sg.), at' nedříme (předložka אל se slovesem *n-v-m* v qal impf. 3 masc. sg.) strážce tvůj (sloveso qal part. masc. sg. abs.+ suf. 2 masc. sg.).

Nutno si povšimnout:

Použití předložky אל se slovesy *n-t-n* a *n-v-m* vyjadřuje v hebrejštině spíše jussivní/vetitivní/optativní formu (srov. s veršem následujícím, kde použití zápornky לא vyjadřuje odchylný význam).

4 הֲנֵה לֹא-יָנוּם וְלֹא יִשָּׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

Rozbor dle slov:

Hle, nedříme (negace - viz předchozí verš - používá se pro bezprostřední zákaz - teď + sloveso *n-v-m* qal impf. 3 masc. sg.) a nespí (spojka + negace +

odděleně sloveso *j-š-n* qal impf. 3 masc. sg.) strážce (sloveso *š-m-r* qal part. masc. sg. abs.) Izraele (podstatné jm. abs.).

Nutno si povšimnout:

Na rozdíl od předchozího verše změna: použití zápornky **לא** ve spojení se slovesy ve stejném imperfektním tvaru (zde slovesa *n-v-m* a *j-š-n*) – zde spíše význam přímo indikativní!

5 יְהוָה שֹׁמֵרְךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ:

Rozbor dle slov:

Hospodin (je) (podstatné jm. abs.) strážce tvůj (sloveso *š-m-r* qal part. masc. sg. cons. + suf. 2 masc. sg.), Hospodin (podstatné jm. abs.) stín tvůj (podstatné jm. masc. sg. cons. + suf. 2 masc. sg.) po tvé pravici (předložka + podstatné jm. fem. sg. cons. + podstatné jméno fem. sg. cons. + suf. 2 masc. sg.).

6 יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יִכָּפֵה וַיְרַח בַּלַּיְלָה:

Rozbor dle slov:

Ve dne (příslovce) slunce (člen + podstatné jm. sg. abs.) neubije (negace - viz předchozí verše + sloveso *n-k-j* hif. impf. 3 masc. sg. + suf. 2 masc. sg.) a měsíc (spojka + podstatné jm. masc. sg. abs.) v noci (neodlučitelná předložka + podstatné jméno masc. sg. abs.).

7 יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ:

Rozbor dle slov:

Hospodin (podstatné jm. abs.) ať tě střeží (sloveso *š-m-r* qal impf. 3 masc. sg. + suf. 2 masc. sg.) od všeho zlého (předložka neodlučitelná + podstatné jm. masc. sg. cons. + přídavné jm. masc. sg. abs.), ať střeží (sloveso *š-m-r* qal

impf. 3 masc. sg.) duši tvou (předložka - do českého jazyka lze přeložit ve formě akuzativu + podstatné jm. fem. sg. cons.+ suf. 2 masc. sg.).

Nutno si povšimnout:

Sloveso *š-m-r* přechází v tomto a následujícím verši do imperfekta (z participiální formy). Lze překládat futurálně či jussivně (já se přikláním k jussivnímu překladu).

8 יְהוָה יִשְׁמְרֶ-צִאתְךָ וּבֹאֲךָ מֵעַתָּה וְעַד-עוֹלָם:

Rozbor dle slov:

Hospodin (podstatné jm. abs.) at' tě střeží, když budeš vycházet (sloveso *š-m-r* qal impf. 3 masc. sg. + sloveso *j-c-a* qal inf. cons. + suf. 2 masc. sg.) a vcházet (spojka + sloveso *b-v-a* qal inf. cons. + suf. 2 masc. sg.) od věků (neodlučitelná předpona + příslovce) až na věky (spojka + předložka + podstatné jm. masc. sg. abs.).

Nutno si povšimnout:

Sloveso *š-m-r* přechází v tomto do imperfekta (z participiální formy) – viz verš předchozí. Lze překládat futurálně či jussivně (viz předchozí verš).

Použitá slovesa:

V žalmu 121 se setkáváme se slovesy obecnými (činit, dát, spát - zde ve tvaru negativním), pohybu (zvedat, přijít, pohnout, vycházet, vcházet); nebezpečí (ubít - zde ve tvaru negativním).

Sloveso, kterému je třeba věnovat zvláštní pozornost je sloveso střežit, chránit a jeho tvary, *š-m-r* (střežit, chránit) výrazně v žalmu převažuje a vždy se týká Hospodina, který střeží. V první polovině svého užití je sloveso použito participiálně (forma ujištění), druhá polovina je imperfektem (forma požehnání – sloveso v jussivním významu *necht' tě Hospodin střeží*). Tvary tohoto slovesa jsou v celém žalmu užity šestkrát (verše 3., 5., 6., 7., 8.).

Slovesa je možné rozdělit i způsobem, kterak náleží ke svému subjektu (subjektem je osoba v první až třetí osobě jednotného čísla, lze využít při výkladu). K první osobě se odkazuje - zvedat, k druhé osobě - vycházet, vcházet; k Hospodinu - střežit, činit, spát; k mocnostem a neživým věcem - přijít (pomoc), zakolísat (noha), ubít (slunce a měsíc).

Ostatní tvary:

Časté je použití tvarů 2. osoby maskulina sg. (desetkrát, verše 3., 4., 5., 7., 8.), čtyřikrát se vyskytuje slovo Hospodin (verše 5., 7., 8.).

1.2.2. Rozbor poetického textu

Žalm 121 je součástí knihy žalmů, je třeba provést rozbor poetického textu. Text lze graficky rozdělit a hledat v něm souvislosti (viz níže).

Obecné rozdělení dle veršů:

Verš 1a: nadpis (שִׁיר לַמַּעֲלוֹת)

Verš 1b (vše kromě nadpisu) a verš 2: suffixy v 1. osobě sg.

Verš 3: suffixy ve 2. osobě sg.

Verš 4: bez suffixu, vztahuje se však ke 3. osobě sg. - Izraele

Verše 5-8: suffixy ve 2. osobě sg.

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת

1

אֲשָׁא עֵינַי אֶל־הַהָרִים

מֵאַיִן יָבֵא עֹזִי:

Píseň stupňů.

Zvedám (pozdvihuji) oči své k horám,

odkud přijde *pomoc* má.

Zvedám své oči k horám, přijde pomoc - obrazná vyjádření.

Celkově částečně v antitezi - opačný pohyb.

עֲזְרֵי מֵעַם יְהוָה

2

עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

Pomoc má (je) od Hospodina,

který činí (učinil) nebe a zemi.

Druhý verš je přímým pokračováním verše prvního, je odpovědí na jeho otázku (synonymní paralelizmus).

Protiklady: nebe a země.

3 אֶל-יָתֵן לְמוֹט רַגְלֶךָ

אֶל-יָנוּם

שְׁמֹרֶךָ:

At' nedá, aby zakolísala noha tvá,

at' nedříme

strážce tvůj.

Hospodin a to, co se jeho týká (zde výrazem přání): strážce, nedříme, samotná noha nezakolísá. Negace zde spíše ve významu přání (at' nedá, at' nedříme).

4 הִנֵּה לֹא-יָנוּם

4

וְלֹא יִישָׁן

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

Hle, *nedříme*

a nespí

strážce Izraele.

Hospodin podobně jako v předchozím verši: nedříme a nespí (opakování téměř podobné činnosti, paralelizmus), strážce. V předchozím verši strážce tvůj - zde strážce Izraele (synonymní paralelizmus). Negace zde v indikativu (nedříme, nespí).

5 יְהוָה שׁוֹמֵר
יְהוָה צִלְּךָ עַל-יַד יְמִינֶךָ:

Hospodin (je) *strážce* tvůj,

Hospodin stín tvůj po tvé pravici.

Obrazné popisy Hospodina (viz jako výše): strážce, stín (v paralelizmu).

6 יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא-יִכָּבֵד

וַיָּרֶחַ בַּלַּיְלָה:

Ve dne slunce neubije,

a měsíc v noci.

Nebo také:

Ve dne

slunce

neubije

(a) měsíc

v noci.

Protiklady v chiazmu (slunce a měsíc, den a noc). Negace v podobě slovesa neubije, v druhé části negace myšlena, avšak nevyjádřena.

7 יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע

יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ:

Hospodin ať tě *střeží* od všeho zlého,
ať *střeží* duši tvou.

Opakování slova střežit (bude střežit jak a koho).

8 יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ

צֵאתְךָ וּבֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

Hospodin ať tě *střeží*,
když budeš vycházet a vcházet od věků až na věky.

Poetické rysy a znaky v textu:

Celý žalm, který má podobu dialogu, tvoří formálně dvě strofy (1.-4. + 5.-8.) v daktylotrochejském rytmu.³

Klíčový rys hebrejské poezie – tzv. paralelizmus - se v tomto žalmu hojně vyskytuje, a to ve svých dvou podobách, a to jako:

a) Synonymní paralelizmus:

- 1 - 2. verš - pomoc má přijít z hor//pomoc má přijít od Hospodina
- 3. - 4. verš - strážce tvůj//strážce Izraele
- 4. verš – nedříme//nespí
- 5. verš - Hospodin (je) *strážce* tvůj//Hospodin stín tvůj po tvé pravici
- 6. verš - ve dne slunce neubije//měsíc v noci
- 7. verš - střežit od zlého//střežit duši tvou.

³ Srov. Heller, Jan; Beneš Jiří: Poutní písně. Praha: Centrum biblických studií 2001, str. 24.

b) Antitetický paralelizmus

- 1. verš - oči pozdvihují, kdežto pomoc musí přijít (děje se jakoby opačným pohybem)
- 2. verš - nebe//země
- 6. verš – den//noc, slunce//měsíc
- 8. verš – vcházet//vycházet.

Pozitiva a negativa: v. 3.-4. (dvě negativní stanoviska), v. 5.-6. (jedno pozitivní, jedno negativní stanovisko), v. 7.-8. dvě pozitivní stanoviska.

Opakování: v textu se některá slova opakují dvakrát atd. (např. pomoc, nedříme), sloveso š-m-r dokonce vícekrát (jako např. *Hospodin*) v různých tvarech (vždy se úzce vztahuje k Hospodinu). Verš následující často opakuje slovo z verše předcházejícího – přejímání, kumulace motivů (pomoc, nedříme, strážce). Zmíním i opakování suffixu pro druhou osobu jednotného čísla.

Chiasmus se objevuje v 6. verši.

Metafory: nedříme strážce tvůj (míněn Hospodin) - 3., 4., 5. verš, aby zakolísala noha tvá (noha sama nekolísá) - 3. verš, Hospodin jako stín v 5. verši, slunce neubije v 6. verši.

Krátké kody: učinil nebe a země (verš druhý); od věků až na věky (poslední, osmý verš).

1.2.3. Struktura textu

Žalm 121 obsahuje osm veršů se zajímavou strukturou. Žalm je orámován tvary slovesa *b-v-a* v prvním a posledním verši (יבא, ובוֹאֵךְ) a zároveň i předložkou כִּן ve verších 1., 2., 7. a 8. Žalm lze rozdělit i na čtyři části po dvou verších, každá část obsahuje název části lidského těla či něčeho, co je s lidskou postavou obecně spojeno (עֵינַי, רַגְלֶיךָ, נַפְשִׁי יִמְיִנֶךָ). Užití

Božího jména graduje v pátém verši (jeden výskyt v 2. verši, dva výskyty v 5. verši, dva výskyty po jednom v 7. a 8. verši). Výskyt tvarů slovesa š-m-r také postupně graduje: po jednom výskytu ve 3., 4. a 5. verši (שִׁמְרָה, שִׁמְרָה, שִׁמְרָה), tři výskyty v 7. a 8. verši dohromady (שִׁמְרָה, שִׁמְרָה, שִׁמְרָה). Je tedy jisté, že výkladově jde v žalmu především o vztah k Hospodinu a k jeho strážcovské a ochranné roli. V žalmu se nepravidelně střídají verše s pozitivy (1., 2., 5., 7., 8.) a negativy (3., 4., 6.). Tyto verše však mají vždy pozitivní obsah. Strukturou žalmu z hlediska žánrového se zabývám až v závěrečných kapitolách práce.

1.2.4. Problém datování a autorství

Vznik poutních písní se datuje nejčastěji do doby prvního chrámu, výjimečně až do času návratu z babylonského zajetí (např. Clarke⁴, který se domnívá, že žalm je písní exulantů, kteří touží po návratu). S jistotou lze však říci pouze to, že doba vzniku žalmu je velmi nejistá. Konečná forma poutních písní pochází pravděpodobně z poexilní doby vzhledem k tomu, že skupina zahrnuje např. žalm 126, pro který je typické výrazné poexilní naladění. Allen říká, že žalm 121 spolu s žalmem 127, 131 a 134 neuvádí na rozdíl od ostatních ani žádnou zmínku, která by pomohla k dataci.⁵

Pro zajímavost uvedu i připomínky o autorství žalmu: Nandrásky se odkazuje např. na hagadu, která považuje za původce žalmů (přesněji poutních písní) Jákoba z doby, kdy přecházel přes Cháran. Talmud je podle něj připisuje

⁴ Srov. The Adam Clarke's Commentary on Psalm 121 (cit. 4.3.2009). URL: <http://www.godrules.net/library/clarke/clarkepsa121.htm>

⁵ Srov. Allen, Leslie C.: *Word Biblical Commentary: Psalms 101-150 (Revised)*. Dallas: Word Incorporated, 2002 (Word Biblical Commentary 21).

Davidovi, který je měl zpívat při kopání základů chrámu. Díky Davidovu zpěvu však voda stupňovitě klesala.⁶ Podobně Matthew Henry připomíná nejčastější připisování žalmu králi Davidovi, kdy Hospodin ochránil jeho život v bitvě, případně jako žalm na jeho dalekou cestu.⁷ E. H. Blakney podle Nandráskeho umísťuje vznik žalmu do doby reformy krále Jóšijáše.⁸ O pravém autorství žalmu však lze pouze spekulovat.

1.2.5. Posouzení dějin tradice

Dějiny tradice přisuzují sepsání všech poutních písní králi Chizkijášovi. Podle Iz 38,5 přidal Hospodin tomuto králi jako odpověď na jeho modlitbu právě 15 let věku. A právě král Chizkijáš měl za každý tento rok napsat jednu z poutních písní. Jan Heller, Jiří Beneš tak hledají paralelu mezi darem Hospodinovým na Chizkijášovu modlitbu a darem možnosti zpívat poutní písně poutníkům na cestě do Jeruzaléma.⁹

1.2.6. Konkordancie

Verš 1:

Nadpis podobný jako v žalmech 120-134 (kde však bez *noty dativi* הַמְּעֵלָה (שִׁיר הַמְּעֵלָה)). v podobném významu v Ezd 7,9. Znění připomíná Ž

---

⁶ *Starý zákon (překlad s výkladem)*. Praha: Kalich 1982, str. 15-16.

⁷ Srov. Matthew Henry Complete Commentary on the Whole Bible, an exposition with practical observations of the book of Psalms, Psalm 121 (cit. 4.3.2009). URL: <http://www.ccel.org/ccel/henry/mhc3.Ps.cxxii.html>

⁸ Nandrásky, Karol: *Exegéza vybraných žalmov*. Evangelická bohoslovecká fakulta univerzity Komenského, Bratislava 1993, str. 148.

⁹ Srov. Heller, Beneš, str. 11.

123,1 (אֲלֵיךָ נִשְׂאָתִי אֶת־עֵינַי הַיְשָׁבִי בַשָּׁמַיִם) - pozdvihování očí k tomu, který na nebi přebývá. Dále Jr 3,23 - téměř protiklad (hory - klam, to pravé je v Hospodinu); prosba o pomoc od Hospodina (Gn 49,25) proti nepřátelům (Dt 33,7; 1S 7,12), pomoc lidská je marná. Dále Ž 68,17 (Hospodin rozhoduje o tom, kde bude přebývat, může to být i v horách; posměch horám jako takovým). Obecně fráze *pozdvihovat oči* se ve Starém zákoně nevyskytuje ojedinele, často s předložkou *el*. Takto se vždy toto sloveso odkazuje k nějakému očekávání, případně smýšlení o něčem (Gn 39,7 - pozdvihování očí k muži – Josefovi); Ž 123,1 – viz výše (pozdvihování očí k Hospodinu, který v nebi přebývá); Ez 18, 6.12.15; 33,25 – pozdvihování očí k jiným božstvům nahlíženo negativně ad.), pozdvihovat oči k tomu, co ukazuje Bůh – epifanie (např. Gn 13,14; 18,2; 22, 4.13 ad.). Hory se objevují jako místo ochrany (Gn 19,17), obnovy, naděje (Iz 55,12), ale také místo opuštěnosti (Sd 11,37-38), úkrytu divokých zvířat (1S 26,20), sídlo nepravých bohů (Oz 4,13) a nepřátel (Ž 68,16). Se slovem pomoci se ve Starém zákoně setkáváme často v souvislosti s pomocí v boji (1Par 12,18; 2Par 14,10; Iz 50,7,9 ad.), s pomocí nerovnoprávným (hlavně v knize Žalmů, např. Ž 10,14; 72,12), s pomocí v nemoci a úzkosti (tamtéž, např. Ž 28,7; 86,17 – podobně v Ž 121), nejpodobněji tomuto verši hory v okolí Jeruzaléma (Ž 125,2), hory Sionu (Ž 133,3, srov. 87,1); na hoře přebývá Hospodin (Ž 3,5; 20,3).

Verš 2:

Znění výrazně podobné v Ž 124,8 (בְּשֵׁם יְהוָה עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:). Rt 2,12 – naděje je v Hospodinu; v Gn 2,18 učinil Hospodin člověku pomoc, která by při něm byla; Podobný význam jako עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: najdeme v poutních písních třikrát (Ž 121,2; 124,8; 134,3), fomule je použita i v apoštolském vyznání víry, dále např. v Gn 1,1; Gn 2,4; Ex 20,11; 2Kr 19,15;

2Pa 2,12; Ž 146,6; Iz 37,16; Jr 32,17. Nejblíže v Ž 115,15; 134,3; 146,6. Dále Ž 115,15 (požehnání od Hospodina, který učinil nebe a zemi), Ž 28,2 (pozdvihování rukou k svatyni Hospodinově při očekávání pomoci), Ž 108,13 (Hospodin uděluje pomoc, pomoc lidská je marná), Jl 3,17 (Hospodin sídlí na hoře Sion, Jeruzalém je město vyvolené).

Verš 3:

Ž 66,9 (Hospodin nedá zakolísat noze a zároveň zachrání i celý život); Ž 38,17 (zakolísání nohy jako slabost, která je hodná posměchu); 2 Kr 21,8 (noha patří Izraeli, jehož noha se nepohne ze země, kterou dal Hospodin jeho otcům - podobně 2 Pa 33,8). Př 3,26 (Hospodin střeží nohu tvou před pastí). Sloveso *š-m-r* je v tomto žalmu použito šestkrát. Ve smyslu שְׁמַרְךָ je v Bibli poněkud ojedinělé (dále Ž 121,5).

Verš 4:

Oproti 1Kr 18,27 (slova Eliášova o spánku a probuzení Hospodinově v situaci obrany) nebo Ž 44,24 (žalmista se domnívá, že Hospodin spí a touží ho probudit). V Jr 31,10 (Hospodin ostříhá Izraele jako pastýř stádo své ad.), sloveso *j-š-n* Ž 13,4 (prosba žalmisty směrem k Hospodinu, aby neusnul on sám - tedy žalmista - spánkem smrti); Da 12,2 (spánek v prachu země jako něco negativního, člověk se však může probudit k životu věčnému); slovesa *n-v-m* a *j-š-n*: Iz 5,27.

Verš 5:

Stín jako ochrana a obrana: Ž 17,8 (prosba o ukrytí ve stínu křídel Hospodinových); Ž 36,8 (doufání ve stín křídel Hospodinových); Ž 57,2 (žalmista se skryje ve stínu křídel Hospodinových, až přijde trápení); Ž 63,8 (zpěv ke stínu křídel Hospodinových); Ž 91,1 (odpočinek ve stínu

Hospodinově); Iz 4,6 (Hospodin dá stín před horkem); Iz 32,2 (jedná se tu o krále, připodobňuje se ke stínu velké skály); Jon 4,6 (Hospodin poskytne Jonášovi rostlinu, aby mu byla stínem před horkem) Gn 19,8 (muži jsou pod ochranou jako pod stínem střechy); Jb 7,2 (touha po stínu); Pl 4,20 (stín Hospodinův zárukou života mezi národy). Stín jako prchavost nebo pomíjení v Iz 30,2-3 (stín egyptský namísto stínu Hospodinova); 1 Par 29,15 (dny žití jsou přirovnány ke stínu jdoucímu po zemi – symbol pomíjivosti); Jb 17,7 (stín jako něco, co nevypadá zdravě a dobře); Jr 48,45 (stín jako skrýš, která nemá dlouhého trvání). Pravice - Hospodin po něčí pravici znamená přízeň; sílu; oporu, ale také záruku pomoci (Ž 16,8; Ž 118,15-16; Iz 41,13); jinde: Hospodinova pravice: Ž 109,31 (stanutí po pravici Hospodina znamená ochranu); Ž 110,5 (Pán po žalmistově pravici zasáhne, jakmile bude potřeba); Ex 15,6 (oslava pravice Hospodinovy); Ž 20,6 (v Hospodinově pravici je spása); Ž 98,1 (Hospodinova pravice je zárukou pomoci); Ž 118,15-16 a Iz 62,8 (síla Hospodinovy pravice); dále Gn 48,13-14 (pravici se také žehná); Iz 45,1 (Hospodin se zmocní něčí pravice a tím ho ovládne).

Verš 6:

Dvojice slunce a měsíc v SZ poměrně často (např. Gn 37,9; Dt 4,19; Joz 10); bití sluncem (Iz 49,10; v NZ Zj 7,16; protikladem k Jon 4,8). Mt 4,24 (i náměsíčního je Hospodin schopen proměnit).

Verš 7:

Zlo na morální a nemorální rovině:

Morální - Ž 97,10 (kdo miluje Hospodina, pro toho je zlo negativní); Ž 41,5 (prosba o Hospodinovo smilování); Ž 73,8 (zlo se pojí s utiskováním potřebných); Ž 109,20 (mluviti zle); Mi 2,1 (běda těm, kteří jsou zlí); 7,3 (požadavek duše); Ma 1,8 (otázka, co je a co není zlé).

Nemorální - Iz 45,7 (Hospodin tvoří zlo); Jr 39,12 (činit zlé); Am 6,3 (zlo plodí zlo).

Verš 8:

Dt 28,6 (zaslíbení požehnanosti při vcházení a vycházení); Dt 26,19 (zaslíbení prokletí při vcházení a vycházení); Dt 31,2 (Mojžíš oznamuje, že již nemůže vcházet ani vycházet); 1Kr 3,7 (Šalamoun horuje nad tím, že zatím neumí vcházet a vycházet); Ž 103,17 (oznámí, že Hospodinovo milosrdenství je od věků na věky).

Obecně:

O příbuznosti k ostatním žalmům tzv. poutním písním se v práci zmiňují několikrát na různých místech. Zastavím se tu však i u určité podobnosti se žalmem 23. Kromě zmínek o ochraně duše, ochraně od všeho zlého, pastýřství nad žalmistou (ovce je také součástí určitého stáda – žalm 121 – Izrael) je v žalmech obsažen motiv Hospodinovy přítomnosti nad žalmistou po všechn čas.

1.2.7. Faktografie a sémantika

K prověření obsahu žalmu 121 dojde podrobně v kapitole 2. Dějiny exegeze. Stručně ale upozorním na některé obsahové momenty, jejichž rozbor bude takto uveden níže:

- **אֲשַׁר עֵינַי** - v prvním verši se hovoří o pozdvihování očí, což představuje určitou liturgickou symboliku (pozdvihování očí nahoru směrem k Hospodinu atd.). Oči jsou pozdvihovány k horám.

- אֱלֹהֵי הָהָרִים - hory byly obvykle místem různých pohanských božišť apod. Např. v Nu 22,41 uvádí Balák Baláma na výsosti modly Bál. V Jr 3,23 se hovoří o doufání v hory a pahrbky víceméně negativně. Prorok Ezechiel (Ez 6,2-4) dokonce vybízí k obrácení tváře proti horám a k prorokování proti nim ad.
- עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ - Hospodin učinil nebe a zemi. Základně se o učinění nebe a země hovoří v knize Genesis (Gn 1,1), v dalších knihách jde o ohlasy připomínání tohoto činu.
- לַמּוֹט רָגַלְךָ - ve většině překladů se sloveso *m-v-t* překládá jako *uklouznout*, *pohnout*. Toto sloveso má v hebrejštině význam spíše *viklat*, *kolísat* a takový překlad se mi v tomto kontextu zdá mnohem přesnější. Zatímco uklouznutí je odvislé spíše od vnějších podmínek (kluzký povrch, překážka), je kolísání a viklání problémem závažnějším, jde tu o mou vnitřní stabilitu. Znamená určitou negativní zkušenost, ohrožení života aj. Dt 32,35 obsahuje výrok, kdy kolísání nohy je spojeno s pomstou, odplatou, zahynutím a zlými věcmi.
- יִשְׂרָאֵל - Izrael je v žalmistových ústech Božím lidem.
- עַל־יְדֵי יְמִינֶךָ - pravice – pravou rukou se žehná, důstojným místem je stát po něčí pravici (např. Gn 48). „Má-li žalmista po pravici Hospodina, znamená to bezpečnou ochranu (srov. Ž 110,5; Iz 45,1) před každou zlou mocí. To je naznačeno tím, že vedle slunce je uveden i měsíc, přední božstvo pohanů (srov. Ž 91,1-10).“¹⁰

¹⁰ Starý zákon (překlad s výkladem). Praha: Kalich 1982, str. 465.

- **וּבֹאֵךְ וְיָצִיִּךְ** - o vycházení a vcházení se hovoří např. i v Dt 28,6; 31,2 (druhé uvedené v situaci, kdy Jozue nahrazuje Mojžíše, slova Mojžíšova); 1S 29,6 (slova Achise, ve chvíli, kdy povolává Davida).

1.2.8. Rétorická analýza

Žalm 121 jako součást poutních písní byl pravděpodobně předáván putujícími do Jeruzalémského chrámu (viz podrobněji v jiných částech práce). Zajímavé je střídání první, druhé (a třetí) osoby. Dle knihy *Starý zákon (překlad s výkladem)*. Praha: Kalich 1982, str. 465 lze střídání první a druhé osoby vysvětlit tím, že prvé dva verše zpíval či recitoval předzpěvák v zastoupení poutníků, kdežto v. 3.-8. je odpověď kněze nebo proroka.

Henry spojuje žalm s postavou krále Davida. Ve verších 1. a 2. se prý David ujišťuje o pomoci Boží sebe, ve verších ostatních o ní ujišťuje i ostatní.¹¹ Jan Heller a Jiří Beneš upozornili na to, že „z rétorického hlediska je část 3.-8. stylizována tak, aby mohla být užívána liturgicky“.¹² Rétoricky je na žalmu nejzajímavější posun mezi verši druhým a třetím. Tento posun otevírá otázku po tom, jaké osoby, kdo, v žalmu hovoří. Žalm může být jakýmsi interním rozhovorem jednoho člověka (snad se svou duší, srdcem). Obvykleji se však teologové shodují na verzi o dvou hovořících postavách. Střídáním první a druhé osoby v žalmu se zabývá ve své exegezi Nandrásky. Uznává, že toto téma bylo často diskutováno, nicméně tu prý i podle něj jde nepravděpodobněji o dialog kněze s poutníkem,¹³ kde tato píseň pro poutníka ohroženého mimo

¹¹ Srov. Henry.

¹² Srov. Heller, Beneš, str. 26.

¹³ Nandrásky, str. 148.

dům lidský i Boží „ohlašuje Boží ochranu“¹⁴. Mays ve svém článku odkazuje na další možnosti určení mluvčího žalmu: otec žehná svému synu, poutníkovi jeruzalémskému; také by mohlo jít o rozhovor učitele a žáka. Také se domnívá, že otázka druhé části prvního verše skýtá určitý rétorický protějšek odpovědi z verše druhého (žádná z částí nemůže stát samostatně).¹⁵ K tomuto tématu se podrobněji vrátím v následujících kapitolách, na tomto místě je zmiňuji jako důležitou součást rétorické analýzy.

Rétoricky jsou zajímavé i některé další jednotlivé pasáže. Např. přechod od slova מֵאֵין ke slovu מֵעַם v prvním a druhém verši. Na otázku je dána odpověď. Pro otázku žánru žalmu 121 je podstatné použití záporok לֹא (optativní/jussivní/vetitivní funkce, vyjádření přání, někdy se překládá konjunktivem, dvakrát ve 3. verši) a אֵל (má spíše funkci indikativní – něco je dáno, dvakrát ve 4. verši).

1.2.9. Funkce žalmu v širším literárním kontextu

Žalm 121 je součástí starozákonní knihy Žalmů, kde je druhým žalmem oddílu, do kterého patří žalmy 120 – 134. Těchto žalmů je tedy 15. Číslo 15 nemusí být nutně náhodné. Objevuje se na mnoha místech Starého zákona. Mnohá z těchto míst se určitým způsobem váží ke svátkům, ke kultu apod. V Ez 32,17 promluvil Hospodin k Ezechielovi. V patnáctý den vyšli Izraelci z egyptského zajetí (Nu 33,3) a v Ex 16,1 dostali na poušti z nebe jídlo. Svátky

---

¹⁴ Heller, Beneš, str. 29.

¹⁵ Srov. MAYS, James, Luther: *Psalms*. Louisville: John Knox Press 1994 (Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching).

jako např. svátek stánků, svátek nekvašených chlebů i purim připadají na 15. den měsíce.

Tyto žalmy bývají označovány kromě poutních, poutnických písní ad. velmi různě. Tyto žalmy bývají pojmenovány i vzhledem k jejich nadpisu. Hebrejský výraz *ma'ala* lze vykládat jako schod, stupeň, ale i vzestup, vystupování. „Jejich označení však není zcela průhledné. Někteří badatelé myslí vůbec jen na stupňovitě na sebe navazující písně. Jiní v nich vidí zpívané na stupních, tj. na schodišti chrámu nebo oltáře, nebo je pokládají za písně, které zpívali židé vracující se z babylónského zajetí. Pravděpodobně je třeba vidět v nich staré poutní písně, které se zpívaly už v době prvního chrámu, když se slavnostní procesí ubíralo od gíchonského pramene na chrámové nádvoří.“¹⁶

Jak již bylo řečeno, u žalmu 121 je jiný nadpis: שִׁיר לַמַּעְלֹת (u ostatních poutních písní je שִׁיר הַמַּעְלֹת). Význam tohoto nadpisu, který se od ostatních z této skupiny žalmů takto mírně liší, je však nejistý. Midraš chápe *l* jako notu dativi a žalm je tu chápán jako píseň Bohu, který nenechá zahynout spravedlivé, ale pozdvihne je na schodech blaženosti.¹⁷ V dané podobě se vyskytuje ve Starém zákoně pouze jednou. Allen se domnívá, že nadpis žalmu 121 je originálním nadpisem ostatních poutních písní.¹⁸

Žalm 134 představuje typ požehnání, z čehož lze usuzovat, že Ž 120-134 tvořily dříve jeden souvislý literární celek.¹⁹ Text žalmu je však podle liturgické tradice samostatnou perikopou. Allen doplňuje, že žalmy 120-122 jsou žalmy individuálními a byly pravděpodobně zpívány jako sóla.²⁰ Význam

---

¹⁶ *Starý zákon (překlad s výkladem)*. Praha: Kalich 1982, str. 15-16.

¹⁷ Nandrásky, str. 148.

¹⁸ Srov. Allen, str. 219.

¹⁹ Srov. Heller, Beneš, str. 11.

²⁰ Srov. Allen, str. 2.

umístění žalmu 121 jako druhého v pořadí sbírky není jasný, ačkoliv, jak navrhuje např. G. Prinsloo ve své *prostorové* teorii, každá z poutních písní má svým umístěním určitou roli.²¹ Zajímavé je srovnání s žalmem 124 – vyznáním, kterým žalm 121 začíná, žalm 124 končí. I tento žalm ujišťuje, že pomoc přichází od Hospodina, který stvořil nebe a zemi.²² Poutní písně spojuje obecně téma závislosti na Hospodinu.

1.2.10. Zohlednění literární formy

Otázka zohlednění literární formy bude pojednána samostatně v kapitole 3. vzhledem k tomu, že se *Sitz im Leben* bývá spojována určitá typická situace komunikace, k níž bezprostředně patří nějaký žánr. Pokud mám ve své práci pojednávat o žánrovém zaměření žalmu 121, je nutné tento problém rozebrat přímo v kapitole, která se určením žánru konkrétně zabývá.

1.3. Vlastní formulace teologicky důležitých motivů a aspektů

Pracovní rozbor žalmu z hlediska teologických motivů:

Úvod (spolehnutí se na pomoc a ochranu Hospodinovu):

Verš 1a: nadpis (שִׁיר לְפִנְעֵלְיָהוּ)

Verš 1b + verš 2: Vyznání a oslava Hospodinova jména.

Hlavní téma Hospodin jako strážce (Hospodinova pomoc a ochrana jako jistota):

Verš 3: Slib.

---

²¹ Srov. Prinsloo.

²² Motiv pomoci je v žalmu 124 konkrétnější, zde je pomoc pomocí proti nepřítelům.

Verš 4: Vyznání a oslava Hospodinova jména.

Verše 5-8: Vyhlášení Hospodinovy ochrany.

Verše 1. a 2. jsou řečeny v první osobě, hlavním motivem těchto veršů je pomoc (ve verši první vyvstává otázka, která je stejným mluvčím ve verši 2. zodpovězena). Následující verše (tedy verše 3. - 8.) jsou verše řečené druhé osobě a jejich hlavním motivem je sloveso *š-m-r* (střežit) a tím tedy jakákoliv ochrana. Tématem celého žalmu je plná důvěra, a to důvěra v Hospodina. Hospodina, který je Stvořitelem a zároveň strážcem svého lidu. To, co stvořil, dále zachovává. Bůh je ochránce hodný toho, aby byl oslavován. Výrazné je použití jak tvarů slovesa *š-m-r* (toto sloveso se však nepojí tolik konkrétně s objektem *od* jako např. v žalmu 91), tak slov v 2. osobě maskulina sg., a slova *Hospodin*. Obecně řečeno, žalm lze nahlížet jako píseň o vztahu mezi Hospodinem ochráncem a aktérem prvního a druhého verše ad.

וְשִׁיר לְמַעְלֹת אֲשָׁא עֵינַי אֶל־הַהָרִים מֵאַיִן יָבֵא עֲזָרִי:

Píseň stupňů. Zvedám (pozdvihuji) oči své k horám, odkud přijde pomoc má.

Nadpis odkazuje žalm k nějaké události, k nějakému určení, k tzv. Sitz im Leben (více viz výše). Žalm je písní jednotlivce (1. osoba), který se však někam obrací, něco očekává - vyjádřeno pojmem zvedání (pozdvihování) očí. Odtud je třeba hledat kam a za jakým účelem, k čemu text bude sloužit (slouží). Proč žalmista pozdvihuje oči právě k horám? Není možné, že v případě, když se většina lidí okolo kloní k zemskému a materiálnímu a očekává od něj vše, věřící se dívá jinam a jinak? Jakým způsobem pomoc přijde? Zajímavá je určitá sebejistota žalmisty. Z čeho pramení? Jde tu o velice subjektivní zabarvení verše.

Slova prvního verše lze také pochopit buď pozitivně či negativně (na horách sídlo Boží – sídlo božstev, tajemných sil; Boží ochrany - nebezpečí, svatyně či chrám – oltář model; naděje – strach; spása – nebezpečí ad.). Věta **יְבֵא עֲזָרִי מֵאֵין** může mít konotace otázky či věty oznamovací se změnou významu. Pokud by šlo o otázku, mohla by vyjadřovat určitou nejistotu žalmisty, jeho strach apod. nebo by se pohled na hory spojoval s hledáním zdroje pomoci. Pokud se jedná o větu oznamovací, jde o ujištění, že hory nebo to, s čím si žalmista hory spojuje, jsou zdrojem pomoci. Pokud člověk pozdvihuje oči, očekává vždy nějakou zpětnou reakci (prosí o pomoc, projevuje vděčnost za něco, nemohlo by toto gesto představovat gesto oslavení?).

2 עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

Pomoc má (je) od Hospodina, který činí (učinil) nebe a zemi.

Druhý verš žalmu leccos vysvětluje. Pomoc je reálná, ačkoliv nevíme, zdali byla, je či bude. Pomoc není z hor, nepřichází sama, nýbrž od Hospodina. Setkáváme se tu s potvrzením víry v Hospodina, který je žalmistovi schopen pomoci. Žalmista cítí potřebu Hospodina blíže určit nebo rychle do své výpovědi popsat něco, co učinil, co ho charakterizuje (vyznání, chvála, bližší určení).

Žalmistova slova vyznání z prvního verše pokračují i tu projevem jeho vděčnosti ze záchrany a pomoci. V druhé části prvního verše a ve verši tomto dochází k otázce i odpovědi a k identifikaci toho, který je zdrojem pomoci. Odpověď na otázku prvního verše je zakotvena ve víře v Hospodina. Slova o učinění nebe a země se v konkordančně příbuzných textech (např. Ž 115,15; 134,3; 146,6) vyskytují ve významu, že ten, který učinil nebe a zemi je pomocníkem (či prostředníkem k pomoci, má sílu pomoci v konkrétní situaci,

má všechno ve své ruce). Určité ujištění, odpověď na otázku prvního verše, žalmistova jistota víry provází žalm 121 až do jeho konce.

3 אֶל-יְתֵן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אֶל-יָנוּם שְׁמֶרְךָ:

At' nedá, aby zakolísala noha tvá, at' nedříme strážce tvůj.

Zde se již nepopisují činy Hospodinovy. Stojím za optativním překladem verše, který vyjadřuje určité přání, určité očekávání. Pravděpodobně se tu nejedná o suché očekávání ani tvrzení.

Žalmista již nemluví v první osobě, přechází do třetí a mluví k druhému, ale míra subjektivity se neztrácí. Mluvčí působí o dost méně sebevědomě, než mluvčí předchozího verše. Jakoby došlo k návratu k prvnímu verši. Zde se však jedná spíše o přání než o otázku. Nejde tu o větu negativ, jde tu o vymezení, o přání, co Hospodin nedovolí, čím není. Hospodin je ten, který umí podržet – to je tu vyjádřeno věrným přáním (a utvrzeno v následujícím verši).

Co znamená zakolísání nohy? O významu slovesa *m-v-t* jsem hovořila v kapitole týkající se sémantiky podstatných slovních spojení v žalmu. Přiklonila jsem se spíše k překladu viklat či kolísat, a to vzhledem k tomu, že jde o závažnější subjektivní problém. Nejde tu o pouhé uklouznutí, jak si to lze představit i z českého významu tohoto slovesa. Díky Hospodinu mohu stát pevně a neochvějně, ani žádný vnitřní třes, bytostné ohrožení života se mnou nic neudělá.

Pokud jakýkoliv strážce nějakým způsobem chybí, většinou je to nutně spojeno s tím, že usnul, dřímal. Hospodinova síla je v tom, že neusne, on nepochybí. Hospodina nelze popsat lidskými kategoriemi, pokud ano, pouze v negativním slova smyslu. Verš třetí připomíná slib (zde tedy formou přání), v jeho slovech zaznívá cosi navěky platného a neodvolatelného.

Hospodin je od verše třetího nahlížen jako *pečovatel*. Verš vyjadřuje utvrzení víry, ke které se předchozí mluvčí přiznal ve druhém verši - Hospodin jako pečlivý pastýř starající se o svá stáda.

Použití záporek לֹא (dvakrát ve třetím verši) a לֹא (dvakrát ve čtvrtém verši) jsem zmínila již v oddílu rétorická analýza. Zajímavé je, že v tomto a v následujícím verši se pojí se stejným slovesem a ve stejné mluvnické kategorii, ale je tu podstatný rozdíl, kterého je třeba si všimnout (viz několikrát výše).

4 הֲנֵה לֹא-יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמְרֵי יִשְׂרָאֵל:

Hle, nedříme a nespí strážce Izraele.

Viz výše (verš třetí). Strážce Izraele - ty jsi součástí Izraele, Hospodin nechrání pouze Tebe, nicméně Izrael (Tvé příbuzné, předky, *lidi tvé víry*). V tomto verši dochází k opakování a zároveň přínosu nové informace. Znovu jsou potvrzena slova o Hospodinově *strážcovství* a ochranielství, avšak v jiném modu – zde jde o utvrzení, o odpověď na slova předchozího verše. Jde tu o oslavení Hospodinova jména. Dikcí se tu setkáváme s návratem k prvnímu a druhému verši. Nejde tu tolik o zaslíbení, přání jako v předchozím verši. Významový tón se tedy podobá verši druhému (verš první třetímu). V tomto a předchozím verši se začíná používat sloveso *š-m-r* (a to vždy ve spojení s Hospodinem). V těchto dvou verších je Hospodin strážcem a trpělivým pečovatelem. Ve verších dalších (tj. 5. a 6.) je spíše jakýmsi obráncem od nebezpečí, pocházející od velkých mocností.

5 יְהוָה שׁוֹמְרֵךְ יְהוָה צִלְּךָ עַל-יַד יְמִינֶךָ:

Hospodin (je) strážce tvůj, Hospodin stín tvůj po tvé pravici.

Opět se opakuje kořen *š-m-r*. Ve spojení s Hospodinem je tedy nevyhnutelný a podstatný. Stín je to, co chrání před sluncem před světlem. Proto je tu stín jako metafora k tomu, co činí Hospodin, čím je pro Tebe důležitý.

O významu použití *pravice* jsem se zmínila již v oddílu o sémantice. Zde považuji za podstatné zdůraznit: motiv pravice je důležitý, pravice je rozhodující a *aktivní* stranou. Slovy o pravici se tu objevuje aspekt požehnání (Gn 48, 14-20, kdy pravá ruka Izraelova předává mocnější požehnání). Pátým veršem začíná žalm vrcholit, začíná docházet i k určité sumarizaci a potvrzení toho, co bylo řečeno dříve.

6 יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא-יִכָּפֵה וַיְרַח בַּלַּיְלָה:

Ve dne slunce neubije a měsíc v noci.

Ve verši šestém je hlavním motivem ochrana. Tento verš je výrazně nejkratším veršem žalmu. Obsahuje stručnou informaci, která může odkazovat i k verši druhém, kde je Hospodin určen jako Stvořitel, zde je zdůrazněna i jeho vláda nad sluncem a měsícem. Nicméně, slunce a měsíc jsou mocnosti, které mohou být nebezpečné a pro situaci poutníka důležité – nelze je hodit za hlavu, představují určité ohrožení a pravděpodobně i nejen ony (jinde slunce často jako mocnost, která dává život; zde život pravděpodobně beroucí, její činnost spíše nežádoucí). I před nimi Hospodin dokáže ochránit. Dává životodárný stín ad. – viz předchozí verš. Jde tu o ujištění a o vyhlášení ochrany (případně přání, aby tomu takto bylo). Pokud nedojde k ubití sluncem, může život dále pokračovat a prosperovat. Hospodinova ochrana není omezená, jde tu o den i noc, o všechn čas.

7 יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמְרֶךָ אֶת־נַפְשְׁךָ:

Hospodin at' tě střeží (chrání) od všeho zlého (zla) a at' střeží duši tvou (život tvůj).

Verš sedmý a osmý připomínají svým modem silně verš třetí, jde tu především o přání, nejde tu o informaci, že tak to je, tak to bude, pokud ano, je to velmi silným vyjádřením víry mluvčího.

Sloveso *š-m-r*, jak již bylo řečeno, se v celém žalmu objevuje několikrát. Hospodinova stráž bude pokračovat i nadále. Pokud vycházím z jazykového rozboru lze, lze zde pozorovat přechod slovesa *š-m-r* do imperfekta – Hospodin je strážcem, který také koná. Žalm začíná vrcholit v tomto místě. To, že se verš zabývá komplexem zlého, všeho zlého se odkazuje i ke všemu *strážcovství* Hospodinovu. Hospodinova stráž nad žalmistou je také komplexní, není tu nic, čeho vy se netýkala. Slovo, které jsem přeložila jako duše, lze přeložit také jako život. Jde tu o osobní existenci, o protiklad ke smrti.

8 יְהוָה יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֶיךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

Hospodin at' tě střeží (chrání), když budeš vycházet a vcházet od věků až na věky.

Hospodin Tě bude střežit od začátku co konce, stále, ve všem, cokoliv činiš a ve všem, cokoliv s tím souvisí. Navždy.

Verše 5. - 8. pro mne předběžně představují potvrzení toho, co bylo řečeno v předchozí části, avšak specifickým způsobem. Tvoří jakési zarámování celého žalmu. Jsou slavnostním vyhlášením, dovoluji je přímo

označit za formuli požehnání (srov. Nu 6) – mění se mod, žalmista přechází do proklamace požehnání (více v závěrečných oddílech práce)! Kromě verše šestého počínají slovem Hospodin. Obecně je tedy žalmista na cestě (ať je tato cesta jakákoliv) a stále se ocitá i vzhledem ke své víře pod ochranou Boží.

Zajímavé je, jakými způsoby je v žalmu popisován Hospodin, dochází k zintenzivnění popisu a tím zdůrazňování jeho významu: Hospodin je především strážcem. Konkrétně: Hospodin jako Stvořitel (v. 2.) – méně osobní, dost obecné; Hospodin jako strážce (v. 3.) – ten, který je Stvořitelem, se sklání konkrétně i k mé osobě; Hospodin je strážce Izraele (v. 4.) – snad důraz v podobě slova שׁוֹמֵר , vztah k dějinám – Hospodin je dějinný Bůh, vztah minulost – přítomnost – budoucnost; ve verši pátém je opět zopakována Hospodinova strážcovská role, navíc je stínem po pravici – tedy ochranou a péčí. Hospodin je nad všechny mocnosti. Hospodin je strážcem vždy – ve dne i v noci (v. 6.), v minulosti, nyní, i v budoucnu (v. 4.; v. 8.). Hospodin střeží od všeho zlého, celého člověka, při všem, co činí (v. 7., v. 8.).

V tomto oddílu jsem se pokusila shrnout poznámky vycházející z důkladného čtení žalmu. V dalších částech a pokusím odpovědět na otázky, které jsem si v průběhu četby kladla (zapsáno výše u poznámek k jednotlivým veršům) a potvrdit či případně vyvrátit postřehy, ke kterým jsem došla četbou jiných autorů a exkurzem, který se týká zohlednění literární formy žalmu (popř. celé skupiny poutních písní, které v tomto ohledu spolu úzce souvisí).

2. Výklad žalmu, dějiny exegeze (výkladu) žalmu 121

2.1. Obecný úvod

Dějiny exegeze žalmu 121 představují velmi rozsáhlou kapitolu. Její obsah je tedy potřeba významným způsobem omezit. Vzhledem k tomu, že se potřebuji ve své diplomové práci zabývat otázkou žánru včetně vyhodnocení výsledků pro interpretaci, zaměřím se u několika exegetických přístupů²³ především na ty výsledky, které k tomuto vyhodnocení povedou.

2.2. Starší exegetické přístupy

Množství literatury zabývající se staršími exegetickými přístupy jsem byla vzhledem k rozsahu své práce nucena omezit pouze na několik zásadních autorů (např. svatý Augustin, Jan Kalvín, Matthew Henry, Adam Clarke, John Wesley ad.) a dát tak prostor i modernější exegezi (viz další oddíl 2.3. Moderní exegetické přístupy).

Obecně:

Svatý Augustin²⁴ ve svém kázání směřuje výklad žalmu k ryze křesťanskému pojetí. Zároveň považuje celý žalm za výzvu vycházející z Boží

---

²³ Přístupy, výklady a komentáře: svatý Augustin, Jan Kalvín, Adam Clarke, John Wesley, Matthew Henry ad.

²⁴ A select library of the Nicene and post-Nicene Fathers of the Christian Church. Volume VIII, St. Augustin: Expositions on the book of Psalms. T&T Clark, Edinburgh. Psalm 121 (cit. 9.2.2009). URL: <http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf108.i.html>

ochrany. Tato chrání před hříchem, před zblouděním, které se projevuje např. odmítáním trojjedinosti Boží, moudrosti Boží ad. Augustin cituje ve svém kázání velmi bohatým způsobem novozákonní knihy, sám žalm prý podle něj volá k zodpovědnosti. Požehnání platné ve starozákonní knize, neztratilo nic ze své důležitosti v křesťanském pojetí. Jeho výklad je tedy spíše typologií, lze říci, že někdy až alegorizující.

Pro Jana Kalvína²⁵ je tento žalm povzbuzením k víře v pomoc a ochranu Boží. Pouze v Hospodinu lze najít pravou spásu (skrže nikoho jiného ani nikde jinde, ani v horách, ke kterým se žalmista obrací). Hospodin je strážcem (to je i v žalmu zdůrazněno několikrát). Tato jistota je hluboce zakotvena v srdci věřícího. Pokud se přidržíme jeho *strážcovství*, můžeme dáti sbohem vši marné důvěře ve věci tohoto světa.

Matthew Henry²⁶ spojuje žalm kompletně s autorstvím krále Davida a odtud se odvíjí i celý jeho výklad. Hospodin je pro Davida ochranou v bitvě či doprovodem na cestu. V jakémkoliv nebezpečí se člověk nalézá, zpěvem žalmu je vyhlášována Hospodinova ochrana nad ním. Pokud se člověk drží Hospodina jako mocného a všemohoucího, je to pro něj tedy velkým benefitem (podobně jako tomu tak bylo pro Davida). Henryho výklad je zaměřen i výrazně christologicky – Kristus je Boží přítomností.

Verš 1:

Pro Augustina²⁷ je tento verš vyznáním, že pomoc přichází z hor. Oči lze pozvednout prostřednictvím Písma. Verš je pro něj oslavou Písma a

---

²⁵ Calvin's Commentaries, Part 12; Psalms, Part V; tr. by John King, 1847-50 (cit. 2.3.2009).

URL: <http://www.sacred-texts.com/chr/calvin/cc12/index.htm>

²⁶ Matthew Henry Complete Commentary on the Whole Bible, an exposition with practical observations of the book of Psalms, Psalm 121 (cit. 4.3.2009). URL:

<http://www.ccel.org/ccel/henry/mhc3.Ps.cxxii.html>

²⁷ Srov. Augustin.

Evangelia, které otevírá vše pravé. Kalvín²⁸ se domnívá, že první verš zní, jakoby byl zpíván nevěřícím nebo jde prostě o to, že i ten, který věří v Boha, neobrací své oči či myšlenky vždy přímo k Hospodinu, ať je to v době pokušení či jindy (pouze víra v Hospodina může přivést zpět na správnou cestu). Hory jsou metaforou toho, co *úžasného* a *velkolepého* tento svět nabízí (nic z toho však nemůže dosáhnout toho, co nabízí Hospodin). Adam Clarke²⁹ upozorňuje, že pozdvihování očí mohlo být spojeno s modlitbou. Hory jsou pro něj symbolem Jeruzaléma (město na hoře) či obecně Judska (hornatá země). Lidé se přirozeně snaží hledat pomoc v pozemském komfortu, kdežto věřící raději pozdvihne oči k horám. V souvislosti s prvním veršem cituje Henry³⁰ proroka Jeremiáše 3,23: „Právě marné jest v pahrbcích a v množství hor doufání; zajisté v Hospodinu Bohu našem jest spasení Izraelovo.“³¹ Také zdůrazňuje, že někdy je žalm dobré číst ve smyslu: pozvedám své oči nad hory, nad to, co je materiální, co pochází *od země*, co je lidské, případně na různé modly, mystéria (viz verš druhý).

Verš 2:

Metaforu prvního verše vysvětluje dle Augustina³² tento verš, kdy je jasné, že pomoc nepřichází anonymně, nýbrž od Hospodina. Podle Kalvína³³ však vždy existuje možnost obrátit se zpět k Hospodinu, který nenechá sejít z cesty. Cokoliv nás odvádí od Hospodina je marné a falešné. Jen od něj je ta pravá pomoc, žalmista vyznává, že je to právě on. Svět člověka nabízí různé

---

²⁸ Srov. Kalvín.

²⁹ The Adam Clarke's Commentary on Psalm 121 (cit. 4.3.2009). URL: <http://www.godrules.net/library/clarke/clarkepsa121.htm>

³⁰ Srov. Henry.

³¹ Srov. BK (Jr 3,23).

³² Srov. Augustin.

³³ Srov. Kalvín.

druhy pomoci a bezpečí, ty jediné pravé jsou však od Hospodina. Henry³⁴ zdůrazňuje, že žalmista svým vyznáním ujišťuje o Boží pomoci především sebe sama. Clarke³⁵ vystihuje tři důvody, díky nimž může to, že Hospodin je jeho pomocí, žalmista vyznat. Prvním je Boží všemohoucnost a postačitelnost, druhým jeho milost a třetím jeho péče o věřícího. Hospodin zachovává to, co stvořil – a to nejen nyní ale i navěky. Henry navíc doplňuje, že pokud nepomůže Hospodin, stvoření není sto si pomoci.

Verš 3:

Augustin³⁶ potvrzuje spolu s tímto veršem, že Hospodin je ochránce, nedá, aby se pohnula noha tvá, nedá, abys padl tak, jako padl d'ábel, kterému se tak stalo prostřednictvím hrdosti. Tvůj pravý ochránce nespí, to je jisté. Podle Kalvína³⁷ tento verš připisuje Hospodinu moc, je však i zaslíbením, že v něm nalezneme absolutní bezpečí. Hospodin je představen jako obezřetný strážce věřících, kteří se mohou pohybovat mezi mnohým nebezpečím, které je neustále ohrožuje. Jedině on může být tím pravým strážcem vzhledem k tomu, že je schopen nás podporovat a pozvednout. Význam slovesa *m-v-t* znamená dle Kalvína jak upadnout, tak zakolísat, Hospodin umožňuje stát vzpřímeně. Hospodin je podle Clarka³⁸ jistotou, základem, který se nepohne. Pokud na tomto základě člověk stojí, ani jeho noha se nepohne. Henry spojuje vyznání, že Bůh stvořil nebe a zemi (z ničeho, v relativně krátkém čase, sám, dobře) s jistotou, že tím je Bůh schopen všeho. Jakkoli velké jsou problémy a strast,

---

³⁴ Srov. Henry.

³⁵ Srov. Clarke.

³⁶ Srov. Augustin.

³⁷ Srov. Kalvín.

³⁸ Srov. Clarke.

Hospodin má sílu poskytnout pomoc a útěchu. Henry³⁹ zmiňuje v souvislosti otázkou Hospodinova *strážcovství* i jeho prostředníky, kterými jsou např. svatí a andělé. Tato slova jsou zaslíbením, že i v podobě prostředníků existuje jistota Boží přítomnosti a vztahu s ním. Hospodinovo pravé *strážcovství* je podle něj spojeno s jeho neskonalou moudrostí, mocí a bezpečím, které dává těm, kteří potřebují jeho ochranu. I pokud se člověk octne v utrpení, stále je Hospodin jeho strážcem, strážcem veškerého hnutí. Toto je zaslíbení ochrany před neupadnutím do hříchu, pokušení a potíží.

Verš 4:

Verš považuje Augustin⁴⁰ za oslavu Boha, za potvrzení předchozího verše. K Hospodinu žalmista přišel a jeho poznal díky jeho lidu, Izraeli. Podle Kalvína⁴¹ to, že Hospodin nedříme a nespí, dává jistotu, že v každý okamžik života budeme ochráněni. Slova o Izraeli rozšiřují podle něj zprávu z předchozího verše na celý jeho lid, na celou jeho církev. Hospodinovy ochrany je dostatečně pro každého. Správný strážce je takový, říká Clarke⁴², který neusne a ani si nezdřímne. Právě takový je Hospodin, strážce celé své církve. Ano, i Henry⁴³ zdůrazňuje, že přijetí pomoci od Hospodina vírou v jeho zaslíbení se děje uvnitř jeho církve (oči je třeba pozdvihnout směrem k Hospodinově přítomnosti uprostřed jeho lidu – srovnej s veršem prvním). Jeho pomoc přichází prostřednictvím chrámu (svatyně, modlitebny, kostela), skrze Slovo a modlitbu. Verš třetí podle Henryho taktéž vyznává: tak jako Hospodin chrání Izrael a celou svou církev, tak chrání každého jednotlivého

---

³⁹ Srov. Henry.

⁴⁰ Srov. Augustin.

⁴¹ Srov. Kalvín.

⁴² Srov. Clarke.

⁴³ Srov. Henry.

věřícího stejnou mocí, moudrostí a sliby. Hospodin se jako pastýř stará o celé stádo a nezapomíná na žádnou jednotlivou ovečku.

Verš 5:

Augustin⁴⁴ vidí v části od pátého do osmého verše utvrzení toho, co bylo řečeno ve verších předchozích. Není to člověk, nicméně Hospodin, který Tě chrání. Pravice podle Augustina symbolizuje to, že vše, co od Boha pochází, je věčné a neměnné (naopak levice je symbol toho, co je dočasné a vezdejší, nicméně je nutno připomenout, že i to pochází od Boha). Pravice znamená moc. Pravice umožňuje příslušnost mezi syny Božími, mezi těmi, kteří se hlásí, patří k Bohu. Pravice je symbolem pravé víry. Kalvín⁴⁵ dodává, že ve verši pátém je stvrzeno, že Hospodin je vždy po ruce, není potřeba ho složitě hledat a pít se po něm. Henry⁴⁶ považuje stín za vyhlášení Hospodinovy ochrany, on je jistotou a ujištěním, vždy je v blízkosti, nikoliv daleko. Pravice je tedy symbolem blízkosti.

Verš 6:

Slunce a měsíc jsou podle Augustina⁴⁷ něčím, co je v ruce Boží, on určuje, zdali se proti člověku obrátí či nikoliv. Člověku posilněnému vírou v Hospodina od těchto mocností nic nehrozí. Kalvín⁴⁸ tvrdí, že tento žalm je odrazem denní zkušenosti s Hospodinem. Je jisté, že věřící má zajištěnu Hospodinovu ochranu před jakýmkoli mocnostmi. Slova o měsíci a slunci jsou metaforou ke všemu, co představuje jakékoliv nepohodlí a nesnáz. I věřící se

---

⁴⁴ Srov. Augustin.

⁴⁵ Srov. Kalvín.

⁴⁶ Srov. Henry.

⁴⁷ Srov. Augustin.

⁴⁸ Srov. Kalvín.

s tímto čas od času setká, nic to však nemění na tom, že *stín Hospodinův* je vždy nad člověkem. Podle Clarke⁴⁹ je výklad verše prostý, je vyhlášením, že Hospodin ochrání před horkem a chladem. Henry⁵⁰ se domnívá, že slunce a měsíc jsou výrazem vztahu Hospodina k člověku a velkým požehnáním, které se však může změnit ve zkázu lidskému tělu. Hospodin však nedá, aby toto tělo zničily zcela. Slunce a měsíc považuje také za metafory toho, co může člověka ohrozit jako např. nepřátelé.

Verš 7:

Podle Kalvína⁵¹ je vše, co člověk ve svém životě zažije, zacíleno díky Hospodinu k dobrému konci. Pomocí Ducha svatého dává Hospodin svým věřícím osvobození. Clarke⁵² se domnívá, že zlé ohrožuje především duši člověka, ochránit ji je proto jeho největší zájem. Henry⁵³ považuje Hospodinovu ochranu od zlého za vždy spojenou a vyžadující i lidskou iniciativu, která je spojena s vírou v tuto jeho ochranu. Zlo je prý především zlo hříchu a zlo soužení. Hospodin ochrání před hříchem, kterého se člověk bojí, který ho ohrožuje. Duši rozumí člověka obecně.

Verš 8:

Hospodin je pro Augustina⁵⁴ ochráncem věřících od začátku až do konce, po všechny věky. Henry⁵⁵ popisuje všechny oblasti života věřícího člověka, které spadají pod jeho ochranu neznající konce.

---

⁴⁹ Srov. Clarke.

⁵⁰ Srov. Henry.

⁵¹ Srov. Kalvín.

⁵² Srov. Clarke.

⁵³ Srov. Henry.

⁵⁴ Srov. Augustin.

⁵⁵ Srov. Henry.

2.3. Moderní exegetické přístupy

Jak starších, tak moderních exegetických přístupů je velké množství, rozhodla jsem se tedy vybrat pouze několik vzorových i v této podkapitole. Výběrem těchto přístupů jsem se přizpůsobila tématu celé práce (autoři rozšiřující mnou pořízenou exegezi a jistě i starší exegetické přístupy; autoři, jejichž práce se určitým způsobem dotýká žánrového pojetí žalmu, případně průměrně odpovídá konceptu mé práce).

Verš 1:

J. Day se zabývá ve svém článku významem slova *ma'ala* v nadpisu žalmu. Upozorňuje, že v Ezd 7,9 je toto slovo použito ve významu výstup, ve Starém zákoně se však spíše setkáváme s významem schod (v tomto významu obvykle ve spojení s chrámem, podobně i Septuaginta a Vulgáta) apod.⁵⁶

Pokud je pozadí žalmu spojováno s poutí do Jeruzaléma, neoznačuje výstup pouze výstup geografický (Jeruzalém je v horách), nýbrž výstup srdcem.⁵⁷ Pout' do Jeruzaléma (a zároveň i účast na tom, co se posléze v Jeruzalémě děje) má posílit poutníkovu víru.

Podle Nandráského⁵⁸ odkazuje zvedání očí také k liturgickému pozadí, kdy tento úkon označoval zvedání hlavy či očí směrem k Hospodinu, kdy se od Hospodina očekává např. smilování a pomoc (např. Ž 123). Jde tu tedy o důvěru, vzývání, prosbu atd. Jindy je prostorem pro vyznání, a to o přiznání si vlastního zahanbení a provinění (srov. Ezd 9,6). Zajímavé je použití plurálu v

---

⁵⁶ Day, J. *Psalms*. London, T&T Clark, 1999.

⁵⁷ Heller, Beneš, str. 8.

⁵⁸ Nandrásky, str. 149.

případě slova hory. Jde tu o hory obecně. V Bibli se několikrát hovoří o horách jako o místě, kde sídlí různá božstva (např. 1 Kr 14,23; Jr 3,23; Ez 6,2-4). Hory tedy bývají místem určitého druhu náboženského ohrožení a nejen jeho, hory skýtají i ostatní nebezpečí.

H. J. Kraus přemýšlí nad tím, zdali otázka prvního verše nemohla být brána spíše pochybovačně?⁵⁹

Podle Hellera a Beneše se však žalmista nejistě a snad i zmateně ptá: „Ze které hory a od kterého boha přijde pomoc?“⁶⁰

Mays považuje otázku prvního verše za vyznání víry (toto vyznání je upřesněno, potvrzeno ve verši následujícím) – nejde tu tedy o žádné pochybování. Pomoc zde zmíněná má podle něj formu ochrany i zachování tváří tvář silným protivníkům. Také upozorňuje na nutnost číst a využívat žalm jako celek, který se od obsahu prvního verše odvíjí.⁶¹

Verš 2:

V druhém verši přichází odpověď. Pomoc přichází pouze od Hospodina. Jedině on poskytuje pomoc všemu, co stvořil. Takto vyznává už sám předzpěvák poutníků nebo kněz, který o Hospodinu odpovídá. Dále právě asi on ujišťuje poutníka, že Hospodin je ten, který je stále živým Bohem a neopustí ho.⁶²

Pokud bychom v hebrejštině hledali příbuznost předložky (od) s hebrejským označením pro lid⁶³, pomoc pro žalmistu spočívá v tom, že stojí ve

---

⁵⁹ Kraus, J.H., Psalmen II.

⁶⁰ Heller, Beneš, str. 25.

⁶¹ Srov. Mays.

⁶² Srov. Nandrásky, str. 149.

⁶³ To je dostatečně pravděpodobné. Sloveso *a-m-m* znamená přidružit se.

společenství s Hospodinem (je přidružen k Božímu lidu), které ovšem své neopustí. Pojem Boží pomoci nelze zmechanizovat.

Pozn.: Někteří překládají slovo מִיָּמִינָא jako odnikud (např. Heller, Beneš) - potom by první verš nebyl otázkou nýbrž odpovědí, případně konstatováním a verš druhý by byl ujištěním, rozuzlením. Heller a Beneš také považují odpověď verše za předběžnou a používá citace z Lukáše a Izajáše: „protože rozhodující odpovědí je skutečnost, že s příchodem Mesiášova království budou každá hora i pahorek sníženy, pahorkatina se změní v rovinu a horské hřbety v pláň. I zjeví se sláva Hospodinova“ (Iz 40,4-5; srov. L 3,5).⁶⁴

Verš 3:

Heller a Beneš zdůrazňují, že zakolísání nohy v hebrejském smyslu není totéž, jak to vnímáme my dnes. To je jasně vidět na některých biblických místech (např. Dt 32,35, Ž 46,3; Ž 66,9), kde jde o bytostné ohrožení života. Pro poutníka znamená zakolísání jisté zahynutí. Nicméně, existuje pro něj naděje, že ten, který ho střeží, nedříme ani nespí.⁶⁵ Verš třetí je tedy zaslíbením Boží ochrany.

Verš 4:

To, že Hospodin nedříme a nespí, znamená víc, než pouze to, že bdí nad svým lidem. Podle Hellera a Beneše „jde zřejmě o vyznání, které Hospodina činí nepodobným a nesouměřitelným s přírodními božstvy starého předního Orientu...Hospodin je zcela jiný. Nenechává poutníky napospas slunci a měsíci... Zmínka o Izraeli na konci verše podtrhuje význam Božího lidu a je tedy obsahovou obdobou výpovědi z verše druhého o pomoci, plynoucí

---

⁶⁴ Srov. Heller, Beneš, str. 25.

⁶⁵ Srov. Heller, Beneš, str. 27.

z obecnství s Hospodínem. Je to společenství a nikoli jednatel, co je zde zdůrazněno.⁶⁶ „Připomíná, že poutník má naději na ochranu jako člen Božího lidu.“⁶⁷

Verš 5:

Stín po pravici v pátém verši evokuje představu poutníků plahočících se pod palestinským sluncem. Je jisté, že by za stín dali cokoliv. Hospodin je jako král nebo strom, který je stínem (Sd 9,15; Da 4,9). Mít někoho po pravici znamená ochranu a bezpečí (např. Ž 110,5). Slunce opravdu dokáže spálit všechno, ale měsíc? Nandrásky upozorňuje, že i ten může ohrozit, v Babylónii existovalo určité božstvo měsíce, které nehrálo pozitivní roli (uctívali ho i Kenánci). V Mt 4,24 je také slovo o neblahém vlivu měsíce na člověka.⁶⁸ Heller a Beneš připomínají funkci stínu v knihách Starého zákona. Stín je totiž častým obrazem Boží ochrany. Stín křídel, kdy křídla jsou symbolem vysvobození ze země Egyptské (Ex 19,4; Dt 32,11). Ke stínu skály je přirovnáván mesiášský král (Iz 32,2; 2 Pl 4,20). Hospodin je totiž jakousi hradbou mezi poutníky a nebezpečím, které na ně číhá.⁶⁹

Verš 6:

Slunce a měsíc byla pro ostatní pohanské národy významná božstva (Dt 4,19; Ez 8,16), která vládou nad Izraelem. Je tu ale Hospodin, který „chrání proti náboženské moci, která byla s kosmickými tělesy spojována.“⁷⁰

---

⁶⁶ Heller, Beneš, str. 27.

⁶⁷ *Starý zákon (překlad s výkladem)*. Praha: Kalich 1982, str. 466.

⁶⁸ Srov. Nandrásky, str. 149.

⁶⁹ Srov. Heller, Beneš, str. 28.

⁷⁰ Srov. Heller, Beneš, str. 28.

Verš 7:

Hospodin bude chránit i od všeho zlého. Zajímavé je, že hebrejšтина před zlým nepoužívá člen, tudíž je toto zlo blížeji nspecifikováno a tímto zlem může být cokoliv. „Duše, kterou Bůh ochraňuje, se tak denně stává Božím darem, za který žalmista Boha chválí (Ž 56,14).“⁷¹ Ochrana od zlého úzce souvisí i s posledním veršem žalmu: poutník vchází a vychází z chrámu, kde je Bůh tak bezprostředně přítomen, že tam vlastně poutníkovi nic zlého nehrozí. Jinde na poutníka čeká mnohé nebezpečí, nikdy tedy nesmí na návrat do chrámu zapomenout.

Verš 8:

Se slovy posledního verše - hebrejskými slovesnými idiomy o vcházení a vycházení (či odchodu a návratu) se ve Starém zákoně setkáváme ne jednou (např. Dt 28,6; 31,2; 1Sam 29,6). Heller a Beneš je chápou „jako metaforu pro cílený pohyb směrem k (vstříc) Bohu nebo pohyb, který je alespoň Hospodinem poznamenán (stojí v určité souvislosti s Hospodinovým jednáním)“⁷². Jedná se tu o dva základní pohyby, jak lze opsat cestu člověka. Od věků nad věky je zaslíbením a znamená, že vždy a všude a za každou cenu.

Poutní písně celkově:

„Písně stupňů, tedy stoupání, jsou písně, které se zpívají na cestě k Hospodinu, nebo jinak, které k Hospodinu (...) odkazují a vedou...“⁷³ Sedláček považuje poutní písně za patnáct stupňů k dokonalému životu a žalm 121

---

⁷¹ Heller, Beneš, str. 29.

⁷² Heller, Beneš, str. 29.

⁷³ Heller, Beneš, str. 11.

představuje opravdovou velkodušnost.⁷⁴ Podle systému Dahlerova⁷⁵ lze tento žalm charakterizovat takto: reakce na tíseň je hledání pomoci u Boha a důvěra Bohu spolu s připomínkou Boží ochrany.

Pozn.: Vzhledem k tomu, jak podstatný mi přijde rozdíl v překladech 3., 7. a 8. verše (viz podkapitola 1.1.2. Zhodnocení různocnění), zajímalo mne, zdali i autoři starších a moderních výkladů tyto žalmy sami překládali a vykládali jako já, tedy ve významu přací, optativním:

Z výše zmíněných autorů (viz výše) překládají přací významem druhou část třetího verše (*kéž nedřímá ten, který tě chrání*) Heller a Beneš⁷⁶, jde tu tedy o žalmistovo zbožné přání, aby Hospodin ochránce nedřímá. Následující čtvrtý verš je ujištěním, že jeho přání je naplněno. Heller a Beneš do svého překladu na toto místo vkládají příslovce utvrzení, příslovce *jistě* (srov. Podkapitola 1.3. Vlastní formulace teologicky důležitých motivů a aspektů). Pro svatého Augustina⁷⁷ má první polovina verše třetího podobu modlitby (*nedej zakolísat mé noze*) a druhá polovina je jakoby Boží vybídkou k dokončení modlitebního verše ve smyslu *nedej, aby tvůj ochránce dřímá*. Většina ostatních autorů ve svých výkladech počítá s vybranými verši jako verši významu indikativního.

---

⁷⁴ Srov. Sedláček, Jaroslav V: *Výklad posvátných žalmů*. Praha: Dědictví sv. Prokopa 1901, str. 1042.

⁷⁵ Srov. Heller, Beneš.

⁷⁶ Srov. Heller, Beneš.

⁷⁷ Srov. Augustin.

3. Otázka žánru žalmu 121

3.1. Zohlednění literární formy

Vzájemný vztah mezi žánrem a *Sitz im Leben* je základním východiskem pro zkoumání literární formy, proto zohlednit literární formu žalmu 121 patří k jednomu ze základních kamenů této práce. Každý text má určité místo v životě společnosti (*Sitz im Leben*) a pokud se na tento text takto podíváme, mají určité obsahové a případně i výrazové struktury podobné či shodné s jinými texty (jinou skupinou textů). Tyto struktury jsou obvykle určitými pravidly tvorby - „... při pohledu na nadindividuální pravidla tvorby (vzory utváření textu) mluvíme o žánrech... místo v životě označuje typickou situaci komunikace, s níž je spjat vždy určitý žánr (nebo i více žánrů).“⁷⁸ Pokud tedy budu studovat *Sitz im Leben* žalmu 121, mohu přesněji určit i žánr tohoto žalmu.

Sitz im Leben poutnických žalmů a tím i žalmu 121 však není zcela jistý (viz Úvod). Různé výklady hovoří např. o tom, že se jedná o písně, které byly zpívány u schodů (stupňů) do chrámu či k oltáři. Je také možné, že takové písně zpívali lidé přicházející konkrétně z babylónského zajetí do Jeruzaléma. V Ezd. 7,9 se používá výraz *hama'alá* ve smyslu vysvobození – odchod z babylónského zajetí. Nicméně podle jednoho z navrhovatelů této myšlenky R. Presse je to velkou otázkou hlavně v souvislosti s dalšími žalmy ze skupiny poutnických písní.⁷⁹ Pravděpodobnější varianta je tedy opravdu zpěv těchto

---

⁷⁸ Rendtorff, Rolf: *Hebrejská bible a dějiny*. Praha: Vyšehrad 2003, str. 109.

⁷⁹ Press, R: *Der Zeitgeschichtliche Hintergrund der Wallfahrtspsalmen*. Theologische Zeitschrift, 1958, str. 401-415.

písní již v době prvního chrámu. Karol Nandrásky zmiňuje i jiné exegety: „Boli aj takí, ktorí označení hammaalot vzťahovali na metrickú formu (Michaelis) a de Wette myslel na stupňovité vznášanie sa myšlienok.“⁸⁰

Pokud považujeme skupinu poutních žalmů za celek, mnohé z původního užití žalmu 121 je však pravděpodobně vysvětleno. Např. žalm 122 svým obsahem mnohem jasněji objasňuje, za jakých podmínek mohl být zpíván. Je pozváním do domu Hospodinova v Jeruzalémě atd. I z obsahu dalších⁸¹ žalmů lze předpokládat (viz výše), že zpěv těchto žalmů je spojen s poutí do Jeruzaléma a obecně s poutí do domu Hospodina. V Bibli se totiž několikrát používá výraz stoupání a sestupování v souvislosti s putováním do Jeruzaléma (nejen poutní písně, ale např. i NZ, a to Lk 10,33 ad.). I Jan Heller a Jiří Beneš vycházejí ve své knize z hebrejského pojmu *stoupání*, který je i „v užším významu technickým termínem pro výroční pouť do Jeruzaléma“⁸² Lidé staré Smlouvy ze všech míst měli třikrát⁸³ (minimálně jednou) za rok putovat do Jeruzaléma (tedy ukázat se před Hospodinem). Poutě do Jeruzaléma byly pro věřící Židy nejzásadnější částí roku. Pokud se věřící nemohl dostavit třikrát, minimálně do Jeruzaléma putoval na velikonoce. Zde - v Jeruzalémě - bylo zvěstováno živě Hospodinovo slovo a také „svátostně zpodobňováno různými posvátnými úkony“⁸⁴. Pout' do Jeruzaléma nebyla vůbec jednoduchá, spíše se vyznačovala nadměrnou namáhavostí. Na pěší cestě si poutníci (např. pro ulehčení tohoto břemene cesty) často zpívali písně k tomu určené.⁸⁵ „Dodnes jsou v textu patrné stopy, dosvědčující liturgické užívání (např.

---

⁸⁰ Nandrásky, str. 148.

⁸¹ Poutních žalmů, žalmů 120 – 134.

⁸² Heller, Beneš, str. 8.

⁸³ Srov. Dt 16,16.

⁸⁴ Heller, Beneš, str. 9.

⁸⁵ Srov. 2 S 6,5.

opakování motivů Ž 121,5-8 ad.).⁸⁶ Možné je i to, že poutníci nezpívali písně po celou cestu, a to by osvětlilo výklady, které přisuzují zpěv až po konci poutě, při konečném „výstupu“, na chrámovém schodišti.⁸⁷ Je tedy možné říct, že zpěv těchto písní byl pro Boží lid určitou liturgií spojenou s příchodem do jeruzalémského chrámu. Podobně čteme o konkrétním využití žalmu a ostatních poutních písní u Nandraského. Odkazuje na několik autorů: podle H. Schmidta je prý tento žalm liturgií, která se konala u brány chrámu.⁸⁸ Nandraský však cituje i H. J. Krause, podle něhož se jedná o jakýsi ceremoniál propouštění, ten se konal při opouštění nějakého posvátného místa.⁸⁹

V Jeruzalémě se plnily potřebné povinnosti, zároveň docházelo k oslavě vyvedení Izraelců z Egypta. Tato událost byla zpřítomňována ve víře těchto do Jeruzaléma přichozích.⁹⁰

3.2. Žánr žalmu 121

Pokus určit žánr žalmu z pohledu přiřazenosti žalmu 121 do skupiny poutních písní je komplikovaný. Kompozičně, jak již bylo několikrát řečeno výše, jsou žalmy této sbírky velice úzce spojeny a někteří autoři se k nim snaží přistoupit jako k celku v jakémkoliv případě. Otázku žánru, jak se domnívám, však takovým způsobem kompletně pokrýt nelze. Žánrové naladění zmíněných žalmů je velmi rozmanité. Najdeme tu žalmy důvěry (121; 125; 131), nářku (120; 129), díkůvzdání (124; 126), kající modlitbu (130) i mudrosloví (127).

---

⁸⁶ Heller, Beneš, str. 9.

⁸⁷ Podobně Filipi, Pavel: *Kdo slyší můj nářek*. Třebenice: Mlýn 1997.

⁸⁸ Srov. Ž 15.

⁸⁹ Nandraský, str. 148.

⁹⁰ Srov. Ž 132,6; Dt 26,5-10.

Budu tedy na žalm 121 nahlížet v této otázce jako na jednotlivce, ačkoliv jak bude zřejmé, bude třeba se několikrát vrátit k poutním písním jako k celku.

Nadpis žalmu s překladem části *ma'ala* odkazuje směrem vzhůru, k Hospodinu. Hospodina lze vzývat, chvalořečit, vyznávat ho, prosit ho o pomoc, o slitování, být však proti němu naladěn i negativně. Hospodin však hovoří i směrem opačným. Může žehnat, něco zaslíbit, smilovat se, zlořečit apod. Žalmista vidí nebe (vyhlíží Boha, vyhlíží pomoc) a zemi (na ní sám pevně stojí), což jistě také vypovídá o celkovém naladění žalmu. Jak bylo řečeno výše (1.3.), hlavním tématem celého žalmu je důvěra v Hospodina.

Jak jsem poukázala v předchozí části, *Sitz im Leben* žalmu se nachází pravděpodobně ve zpěvu poutníků na cestě do jeruzalémského chrámu (ať už na kterékoliv části cesty: počátek až konec). Žalm je tedy písní. Písní, která by mohla žánrově fungovat a figurovat např. jako: vyznání, zaslíbení, požehnání (beracha), chvalozpěv (tehilla), modlitba (tefilla), děkovná píseň - díkůvzdání (toda), hymnus, zároveň však i žalozpěv apod.

Rozborem výkladů žalmu včetně vlastní exegeze, kterým pokračuji níže v další kapitole, jsem došla k následujícímu (níže). Záměrně jsem použila metodu předložení stručného závěru, který je následně rozpracován podle cesty, díky níž jsem k němu došla. Podobně jako Heller a Beneš ve své knize mohu potvrdit, že žánr požehnání je základní strukturou celého žalmu. Níže jsem načrtla rozpis žalmu, který s takovou strukturou počítá. Je nutné zmínit, že požehnáním ve vlastním slova smyslu žalm vrcholí. Druhá část prvního verše a druhý verš je vyznáním. Třetí verš je požehnáním se slovy zaslíbení (slova zaslíbení v tomto verši mají určitou obdobu v Ž 126,5.6; 127,5; 128; 132,11-18⁹¹). Čtvrtý verš obsahuje slova požehnání s novým vyznáním. Vlastním požehnáním jsou verše 5.-8.

---

⁹¹ Tamtéž.

Rozpis žalmu:

1a je nadpisem (שִׁיר לְמַעְלוֹת)

1b (vše kromě nadpisu) + 2 je vyznáním

3 je požehnání se slovy zaslíbení

4 je požehnáním se slovy vyznání

5-8 je teprve vlastním požehnáním.⁹²

Jako požehnání můžeme tedy označit verše 3.-8.

Žalm je především požehnáním, ze kterého však jednoduše nelze slova vyznání a zaslíbení vyloučit. Neboli: slova vyznání a Božího zaslíbení vrcholí požehnáním v pravém slova smyslu. Tím, co znamenají pojmy požehnání, vyznání a zaslíbení se budu zabývat níže. V následující kapitole se tedy pokusím podpořit své tvrzení o žánrovém rozložení žalmu s exegezí a výklady (předloženými výše).

3.2.1. Vyznání

Význam vyznání ve Starém zákoně je podpořen slovesem *j-d-h*. Není to tedy přímý ekvivalent českého slovesa vyznávat. Vyznání se obrací k Bohu. Souvisí úzce s významy českých sloves jako: oslavovat, chválit, slavit. Dokonce i příslušné hebrejské označení *toda* lze přeložit jako díkčinění. „To ukazuje, že v SZ vyznávání prvotně patřilo do bohoslužby, a to zvláště do bohoslužby děkovné, do chvalozpěvů. Izraelec vyznával tím, že se v chrámu nebo v jiném shromáždění připojoval k pospolitosti lidu Hospodinova, přiznával se hlasitě a veřejně k jeho jménu, uznával s vděčností Boží milosrdenství, prokazané jemu osobně i celému Izraelovi... Zvláštním

---

⁹² Srov. Heller, Beneš, str. 24.

podnětem k děkovnému a vyznávajícímu chvalo zpěvu byly případy, kdy se někomu dostalo vysvobození z nebezpečí, nemoci nebo jiné úzkosti.⁹³ Vyznání bylo tedy projevem vděčnosti. Dále dochází vyznání významu zvěstování (především tedy Hospodina) a vyznání vin. „Boha nelze chválit jinak než zvěstováním jeho činů vykoupení, není možné zpívat o vykoupení bez ohledu na bídu a hřích, z nichž vyvedl svůj lid.“⁹⁴

V Biblickém slovníku je zdůrazněna úzká spojitost vyznání (díkůčinění) s požehnáním (výklad viz níže, oddíl 3.2.3.) : „Člověk nebo lid, jemuž žehná Bůh, odpovídá tím, že velebí Boha svým díkůčiněním. Věřící dobrořečí Bohu, jehož je stvořením a dítětem.“⁹⁵ Hovoří se tu o dobrořečení Bohu, jenž je věrný svému stvoření – v žalmu 121 výrazně zdůrazněno ve verši druhém,⁹⁶ také o dobrořečení za vyvolení lidu – v žalmu okrajově ve verši čtvrtém.⁹⁷ I slovo o vyslyšení proseb nepřímou může vyjadřovat naději ve verši prvním, pokud bych se držela výkladu, který vyjadřuje, že žalmista očekává Hospodinovu pomoc z hor.⁹⁸

3.2.2. Zaslíbení

Pojem zaslíbení je v kontextu Starého zákona problematický. „Hebrejščina nemá žádné slovo, které by odpovídalo (přímo) výrazu zaslíbení nebo slovesu zaslíbit.“⁹⁹ Myšlenka zaslíbení je tu totiž vyjádřena slovesy *'-m-r* a *d-b-r* v zaslubujícím významu. Ve spojení se zaslíbením jde vždy o učinění či

---

⁹³ Novotný, str. 709-710.

⁹⁴ Biblický slovník, str. 314.

⁹⁵ Biblický slovník, str. 209.

⁹⁶ Srov. Ž 104,1.35; 145,10.21.

⁹⁷ Srov. Ž 115,18.

⁹⁸ Srov. Ž 28,6; 63,4n.

⁹⁹ Biblický slovník, str. 323.

o potvrzení slibu a přísahy. „Bůh drží své slovo, které má pro člověka váhu nejslavnostnějších slibů.“¹⁰⁰

3.2.3. Požehnání

Požehnání obecně (exkurz):

Požehnání (*beracha*, se do češtiny překládá jak slovem žehnat, tak slovem dobrořečit) je jakýmsi slavnostním vyhlášením Hospodinovy ochrany – původně Božímu lidu (zároveň zahrnuje prosbu, přání a vyprošení této Hospodinovy ochrany). „Požehnání je slovo obdařené zvláštní mocí, jímž sám Bůh (nebo člověk, jenž ho zastupuje) dává živým bytostem či věcem spásu, prospěch a radost ze života ... Život není přirozený jev, nýbrž dar, který zázračně chrání a zachovává Bůh sám ... Požehnání v nejširším smyslu je výrazem boží šlechetnosti a štědrosti.“¹⁰¹ Díky tomuto požehnání je člověk schopen zůstat ve vztahu k Hospodinu i mimo vše ostatní, co se okolo něj aktuálně děje. Mít požehnání znamená ve starozákonní řeči mít štěstí (srov. Jr 22,30), prosperovat. Na požehnaném člověku závisí prospěch celé rodiny.

Žehná obvykle kněz, který činí Hospodinovu moc slyšitelnou a uvěřitelnou. Požehnání lze přenést na někoho, kdo je toto požehnání sto přijmout. Důležité je zmínit, že požehnání je neodstranitelné (např. „Izraelci zdělili požehnání po praotcích a sami se měli stát požehnaním celému světu“¹⁰²). S tím se setkáváme např. v Gn 27,37 (Izák hovoří k Ezauovi). „Moc Božího požehnání spočívá v tom, že umožňuje bohabojným podílet se na budoucím dobrém už nyní jakoby v předjímce (sr vk Ž 67,7), čili žít z milosti a

---

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Srov. Biblický slovník, str. 208.

¹⁰² Novotný, str. 709.

nikoli z klatby (Gn 3,17n; Dt 28,33).¹⁰³ Hebrejské *simchá*, jakým je v hebrejštině požehnání také označováno, má ve svém obsahu sloveso *s-m-ch* – zabezpečit, zastat se. Znamená to, že by měl žehnající (či Hospodin, kterého žehnající určitým způsobem zastupuje) zabezpečit, zastat se toho, komu žehná. J. L. Mays zdůrazňuje význam *žehnání* v celku všech poutních písní (Ž 128,4.5; Ž 129,8; Ž 132,158; Ž 133,3; Ž 134,3).¹⁰⁴ Za vši požehnaností stojí Bůh, který je původcem požehnání, jen on může proměnit i zlořečení – viz níže (které je spolu s klatbou určitým opakem požehnání¹⁰⁵) v požehnání. Požehnání závisí na lidské poslušnosti a důvěře člověka v Hospodina. Projevy tohoto požehnání jsou pak ovlivněny Boží svrchovaností a prozřetelností, přičemž Boží myšlení s člověkem je vždy o dobrém.

Požehnání jako žánr:

Nejvýrazněji tedy ve výkladech celého žalmu figuruje forma požehnání (*beracha*). Lze říci, že formule požehnání, které se používají k vyjádření požehnání, jsou tedy vlastním a hlavním žánrovým podkladem žalmu (Allen pokládá celý žalm 121 za požehnání.¹⁰⁶).

Formule požehnání směřují především k oslavení Hospodina (např. za jeho dary), jde v nich i o prosbu o jeho všeliká dobrodiní, o život, o hojnost a o všechno, co člověk potřebuje k životu (srov. předchozí odstavec). Pouze Hospodin může člověku poskytnout životní jistoty a záruky, které jsou trvalého rázu a nezklamou.

---

¹⁰³ Heller, Beneš, str. 26.

¹⁰⁴ Srov. Mays.

¹⁰⁵ Nejlépe je tento protiklad vidět v Dt 11n, kdy z hory Gerizim zní žehnání a z hory Ébal zlořečení (kletby).

¹⁰⁶ Srov. Allen, str. 2.

Nejtypičtější starozákonní ukázkou formule požehnání je tzv. áronské požehnání z Nu 6,24n. Tuto formuli mají Áron a dále i áronští kněží používat ve chvíli, kdy žehnají Božímu lidu (důležité je však zdůraznit, že obecně má žehnací formule vyslovená ústy člověka spíše přímлівný charakter, samotné požehnání garantuje sám Hospodin). Formule z Numeri obsahuje zároveň i prosbu o Boží ochranu, která bývá obvyklou součástí požehnání (viz výše). V kontextu žalmu 121 je toto třeba zmínit. Setkáváme se tu se slovesem *š-m-r*, které se v žalmu velmi hojně používá.

V Novém zákoně používá žehnací formule např. apoštol Pavel v třetí kapitole a v závěru prvního listu Tesalonickým. Se žehnacími formulami se lze setkat i v mimobiblické literatuře. Zde bych ráda připomněla alespoň tu, která byla objevena na hliněné nádobě mezi epigrafickými nálezy z Kuntillet Adžrúd a Chirbet el Qom. Zde je žehnáno skrze Hospodina, ale i Ašeru.

Na závěr podkapitoly zmíním i několik slov o výrocích zlořečení jako opaku žehnacích formulí. Tyto formule spolu souvisí i tak, že Hospodin má tu moc obrátit zlořečenství v požehnání a naopak. Tak jako je centrem formulí požehnání prosba o Hospodinovu ochranu, pokoj apod., ve zlořečenství se jedná o jeho hněv, s kterým obecně souvisí seslání nezdaru. Typická starozákonní formule zlořečení se nachází v knize Dt 27,15-26, kde je pronášeno zlořečení z hory Ébal nad všemi, kteří nebudou naslouchat Hospodinovým příkázání (v Dt 27 je také dobře vidět kontrast mezi požehnáním a zlořečením).

3.3. Odůvodnění žánrového přiřazení včetně vyhodnocení výsledků pro interpretaci

Jak jsem načrtla v předchozí kapitole, v případě žalmu 121 nelze hovořit o úplné jednotnosti žánru. Podle výkladů autorů a vlastních exegetických poznámek (kapitoly výše) musím připomenout, že žalm 121 lze vykládat jako požehnání se slovy zaslíbení a vyznání. Nejde tu tedy pouze o toho, který žehná a zaslíbuj. Jde tu stejnou měrou o vyznávajícího. Ještě jednou na tomto místě připomínám slova J. L. Mayse, který připomíná nutnost číst žalm jako celek.¹⁰⁷ Proto požehnání žalmu 121 bez slov vyznání a zaslíbení nedává žádný smysl, zároveň ani přísné rozčlenění žalmu na určité části. V oddílech 3.3.1., 3.3.2. a 3.3.3. vyhodnotím, jak jsem došla k určení žánrového zaměření jednotlivých veršů žalmů, současně se zmíním i o tom, jak by se mělo určení žánrů jednotlivých veršů projevit na interpretaci těchto veršů. Obecně mohu říci, že jde v žalmu o vztah k Hospodinu a jeho označení za ochránce, pomocníka a strážce. Podle Augustina¹⁰⁸ a jeho ryze křesťanského výkladu je žalm výzvou, výzvou k zodpovědnosti, která vychází z Boží ochrany před hříchem a zblouděním. Kalvín¹⁰⁹ je žalmem k víře konkrétně nabádán. Tato víra je zakotveno ve spolehnutí se na Hospodinovo *strážcovství*, které dává jistotu, díky níž se nemusíme marně přidržovat věcí tohoto světa. Henry¹¹⁰ nemá tendence z tohoto světa odvádět – toto Hospodinovo *strážcovství* nám pomůže ke správné orientaci i v rámci našeho pozemského života, kde držení se Hospodina může být velkým benefitem.

---

¹⁰⁷ Srov. Mays.

¹⁰⁸ Srov. Augustin.

¹⁰⁹ Srov. Kalvín.

¹¹⁰ Srov. Henry.

3.3.1. První, druhý a čtvrtý verš jako vyznání

Verše první, druhý a čtvrtý jsem vyhodnotila jako vyznání, s tím že verš čtvrtý může být součástí následného celku požehnání, budu s ním pracovat a nakládat až v rámci celku požehnání.

Verš 1:

וְשִׁיר לְמַעֲלוֹת אֲשֶׁר עֵינַי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין יְבֵא עֲזָרִי:

Po vyjmutí nadpisu pracuje žalm s částí vyznání, která je úzce napojena na verš následující. Prosba o pomoc, o vysvobození z nemoci, nebezpečí, úzkosti ad. je typickým znakem vyznání. Slova vyznání se vztahují k Bohu. Pokud tedy první verš vyložím jako vyznání, není náš žalmista nějakým bezvěrcem či klopytajícím mezi tím, zdali věřit či nikoliv. Jeho slova jsou zacílena přímo, konkrétním obrácením se (dále viz níže). Pozdvihování očí je ve Starém zákoně spojeno s Tím, který na horách přebývá (např. Ž 123,1).

I pro Augustina¹¹¹ (viz výše) je verš první vyznáním, přesněji metaforou vyznání, žalmista vyznává, že pomoc přijde z hor. Tato metafora je vysvětlena právě veršem druhým. Verš je oslavou Hospodina, Písma a Evangelia. Motiv vyznání můžeme hledat i ve výkladu Clarkově¹¹². Nevěřící hledá svého boha na zemi, v pozemském komfortu, kdežto věřící raději pozdvihuje oči k horám (hory – symbol Jeruzaléma či Judska, svatého města, svaté země). Nandrásky¹¹³ spojuje tento úkon věřícího s liturgickým pozadím,

---

¹¹¹ Srov. Augustin.

¹¹² Srov. Clark.

¹¹³ Srov. Nandrásky.

pozdvihování očí požaduje i zpětnou vazbu od Hospodina např. v podobě smilování. Věřící tu tedy prosí, vzývá, důvěřuje a dostává zároveň i prostor k tomu vyznat se před Hospodinem a přiznat jemu i sobě svá zahanbení a provinění. Heller a Beneš spojují motiv hor s poutí do Jeruzaléma. Dochází při ní k výstupu srdcem, který posiluje poutníkovu víru.¹¹⁴ Mays nepodporuje úvahy o žalmistově pochybování a konstatuje, že jeho vyznání víry je úzce spojeno s dalším veršem.¹¹⁵

Verš 2:

2 עֲזְרֵי מַעַם יְהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

Prosba o pomoc, konkrétně o pomoc od koho, je upřesněna právě v tomto verši. Je to Hospodin, který ji poskytne. Nejsou to žádná božstva, modly apod., které by mohly v horách lákat k modloslužebnictví. Není to ani pomoc tohoto světa, ani všemožné druhy bezpečí, které tento svět skýtá. Ale jen a právě Hospodin, ten Hospodin, jehož jméno je tu vyznáváno v souvislosti se stvořením (dále). Je to on, který stvořil nebe a zemi. Vyznání druhého verše je zároveň oslavou jeho jména a díkčiněním za jeho stvořitelský čin. Ten, který stvořil, zároveň své stvoření zachová – toto stvoření však není sto pomoci si samo tak, jako pomáhá Hospodin.

Augustin¹¹⁶ ve výkladu navazuje na metaforu prvního verše. Objevuje se tu motiv vděčnosti z uvědomění si, že pomoc nepřichází anonymně, nýbrž od Hospodina. Pokud bych se držela Kalvínova¹¹⁷ výkladu, je verš první spíše negativním vyjádřením lidské nevěry, případně lidského pochybování. Tím

---

¹¹⁴ Srov. Heller, Beneš.

¹¹⁵ Srov. Mays.

¹¹⁶ Srov. Augustin.

¹¹⁷ Srov. Kalvín.

důležitější je poté verš druhý se svým vyznáním, které pochyby prvního verše překonává. Kalvín se domnívá, že je vždy šance vrátit se od všeho marného a falešného k Hospodinu, který nenechá sejít z cesty. Žalmistovo vyznání souvisí s tímto přiznáním. Henry¹¹⁸ zdůraznil význam tohoto vyznání především jako *sebevyznání*, kdy o tom, co Hospodin přináší, přesvědčuje žalmista sám sebe – verš je tedy velice osobní. Podle Clarka¹¹⁹ umožňuje to, že žalmista může takto sám vyznat, Boží všemohoucnost, postačitelnost, milost, ale i způsob, jakým Hospodin pečuje o věřícího. Pokud by byl verš zpěvem předzpěváka, případně kněze, vyznání by se spojilo s ujištěním, že Hospodin je stále živým Bohem a člověka neopustí.

3.3.2. Třetí verš jako zaslíbení

Třetí verš je požehnáním se slovy zaslíbení.

3 אֱלֹהֵינוּ לְמוֹט רַגְלֵךְ אֱלֹהֵינוּ שְׂמֵרָךְ:

Verš třetí má váhu zaslíbení, přesněji se odkazuje na zaslíbení, které bylo dáno dříve, je s ním nějaká zkušenost. Souvisí úzce se slovesem *n-t-n*. Verš připomíná např. slova z 2 Kr 21,8, kde noha patří Izraeli. Ta se nepohne ze země, kterou dal (zaslíbil) Hospodin jeho otcům (podobně 2 Pa 33,8). Devátý verš Ž 66 zní takto: „Zachoval při životu duši naši, aniž dopustil, aby se poklesla noha naše.“¹²⁰ V Iz 5,27 čteme toto: „Žádného ustalého ani klesajícího nebude mezi nimi; nebude dřímati ani spáti, aniž se rozepne pás beder jeho,

---

¹¹⁸ Srov. Henry.

¹¹⁹ Srov. Clark.

¹²⁰ Srov. BK.

aniž se strhá řemen obuví jeho.“¹²¹ Jak žalm 66, tak citace z Izajáše mají podobu zaslíbení. To, že Hospodin nedá zakolísati noze, souvisí s celým životem. To je posléze jasné i např. ze sedmého verše téhož žalmu. Slova zaslíbení odkazují na něco, na co se lze spolehnout. Je s tím kladná zkušenost z dřívější doby. Žalmistova jistota musí odněkud pramenit. S pomocí konkordancie se odkazují na tyto verše: Ž 66,9; 2 Kr 21,8; 2 Pa 33,8; Př 3,26 - zde všude je potvrzeno, že Hospodin bdí nad tím, aby noha správně šlápla, nepohnula se, nezakolísala apod. I vzhledem k těmto biblickým odkazům konkordancie výše, mohou Heller a Beneš¹²² tvrdit, že zakolísání nohy je fatální záležitost, jedná se o bytostné ohrožení lidského života – pro poutníka např. jisté zahynutí. Zaslíbení třetího verše je zaslíbením ochrany před tím, aby věřící neupadl do hříchu a pokušení.

Augustin¹²³ spojuje motiv uklouznutí nohy s ďáblem a jeho padnutím. Tento pád zapříčila jeho hrdost. Verš je slibem, že nás Hospodin padnout nedá (o aktivitě věřícího Augustin nehovoří). Tento slib je umocněn druhou částí verše, prohlášením o Hospodinově neutuchajícím *strážcovství*. Kalvín¹²⁴ se domnívá, že verš je vyhlášením Hospodinovy moci a zaslíbením, že v něm je to pravé bezpečí, je ochráncem, který jako jediný je schopen věřící správně podporovat, nenechá je zakolísat¹²⁵, umožňuje stát vzpřímeně. Pro Clarka¹²⁶ je význam verše zaslíbením určitého typu jistoty – Hospodin je základem, který se nepohne. Pokud se tohoto základu věřící do detailu drží, je tak zprostředkováno, že se ani jeho noha nepohne. Henry¹²⁷ zdůrazňuje spojitost

---

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Srov. Heller, Beneš.

¹²³ Srov. Augustin.

¹²⁴ Srov. Kalvín.

¹²⁵ Kalvín tak upozorňuje na další možný překlad slovesa *m-v-t*.

¹²⁶ Srov. Clarke.

¹²⁷ Srov. Henry.

tohoto verše s veršem předchozím, to, že stvořil nebe a zemi a jakým způsobem ji stvořil je zárukou toho, že i verš tento je rozříkáním a potvrzením, že on je schopen všeho. Strasti mohou být jakékoliv, Hospodin má sílu poskytnout ochranu a pomoc. Henry také hovoří o prostřednících Hospodinových (viz výklad výše) – verš je zaslíbením, že skrze ně existuje jistota Boží přítomnosti a vztahu k Hospodinu, moudrému, mocnému, bezpečí a ochranu dávajícímu.

Níže (3.3.3.) několik poznámek k pojetí verše jako součásti požehnání.

3.3.3. Žalm požehnáním

Žalm od verše 3 lze považovat za požehnání.

Verš 3:

3 אֱלֹהֵינוּ לְמוֹט רַגְלֵךְ אֱלֹהֵינוּ שְׂמֹרְךְ:

O slovech zaslíbení výše. Hospodin je šlechetný, nedá, aby se noha tvá pohnula. Je tvým věrným (v našem chápání správným – správně představujícím své povolání) strážcem, ochráncem, který nedříme. Tímto veršem začínají slova vyhlášení Hospodinovy ochrany.

Pozn.: Zajímavostí je, že áronské požehnání z Nu 6, 24n v mnohých překladech obsahuje překlad slovesa *š-m-r* ve tvaru jussivním (např. ČEP). Samotný ČEP však slova v Ž 121,3 překládá indikativně, i když se tu jedná o velmi podobný význam. Domnívám se, že problémem jsou neshody v tom smyslu, jak přeložit záporku.

Verš 4:

4 הַיְהִי לֹא-יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל:

Verš čtvrtý nepojednávám v podkapitole 3.3.2. Je totiž potvrzením slov Biblického slovníku¹²⁸, která mluví o úzkém propojení slov požehnání a vyznání v biblickém kontextu. Hospodin je sto pomoci a ochránit (obecně úzká spojitost těchto sloves se slovesem *š-m-r*). Jeho jméno je třeba chválit a vyznávat i v souvislosti s jeho vyvoleným lidem. Je to ten lid, který byl Hospodinovou pomocí vyveden a vysvobozen z egyptského zajetí. Hospodin je nejen ochráncem tvým, ale i strážcem celého Izraele a celé své církve. Jak přijetí jeho pomoci, ochrany, jeho zaslíbení a požehnání se děje uprostřed nich a uprostřed chrámu, modlitebny, kostela ad.

Verš čtvrtý je sice potvrzením verše, který mu předchází, nicméně také tu jde o vyznání – žalmista patří k Božímu lidu, k Izraeli. Za to, co Hospodin činí, je třeba se odvděčit. Augustin¹²⁹ spojuje verš s oslavou Hospodina v souvislosti s žalmistovým příchodem k Hospodinu, kterého poznal díky společenství Božího lidu. Kalvín¹³⁰ považuje verš jako předchozí o ujištění o Hospodinově ochraně po všechny okamžiky života (srovnej s verši 2., 7. a 8.). Zde je toto ujištění vztaženo na celou Hospodinovu církev. Jeho ochrana se vztahuje na každého. Heller a Beneš¹³¹ spojují žalmistovo vyznání tohoto verše s Hospodinovou absolutní jinakostí.

Žalmista tu také uznává (a vyznává) Hospodina jako pastýře starajícího se o své stádo a správně nezapomínajícího na každý jednotlivý kus svého stáda.

---

¹²⁸ Srov. Biblický slovník, str. 209.

¹²⁹ Srov. Augustin.

¹³⁰ Srov. Kalvín.

¹³¹ Srov. Heller, Beneš.

Verš 5:

5 יְהוָה שֹׁמְרֵךְ צִלְּךָ יְהוָה עַל־יְדֵי יְמִינֶךָ:

Opět, jako by tu mělo dojít k potvrzení řečenému již o verš dříve, Hospodin je tvým strážcem. Tato slova je třeba potvrdit (a tak tomu bude i ve verších sedmém a osmém). Hospodin dává požehnání na cestu. Obrazně je to vyjádřeno motivem stínu. Tento stín je zároveň konkrétním vyhlášením Hospodinovy ochrany. Vzhledem k tomu, že je tento stín pro nás životně důležitý, nezbývá nám než o něj Hospodina prosit. Tak to pravděpodobně dělali i poutníci na cestě do jeruzalémského chrámu. Hospodin je natolik štědrý, že ochrání nejen před sluncem, horkem, ale i před nepřáteli a vším, co může poutníka jakkoliv ohrozit. Hospodin je tou pravou ochranou. Požehnání je klíčem k tomu, jak zůstat ve vztahu k Hospodinu, pravice je jedním ze symbolů tohoto vztahu (dále symbolem ochrany, bezpečí, blízkosti, moci, pravé víry, důležitosti).

Augustin¹³² považuje verš za shrnutí veršů předchozích, kde je vyjádřeno, že je to právě Hospodin nikoliv člověk, kdo Tě chrání, i symbol pravice značí, že vše, co je od Boha, je mocné, věčné a neměnné. Je otázkou pravé víry a příslušnosti k Božímu lidu. I pro Kalvína¹³³ je verš určitým završením předchozích a zaciluje svůj výklad směrem v označení Hospodinovy blízkosti. Hospodin je podle něj vždy po ruce, není třeba ho nijak složitě hledat.

---

¹³² Srov. Augustin.

¹³³ Srov. Kalvín.

Verš 6:

6 יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יִכָּזֵב וַיְרַח בַּלַּיְלָה:

Hospodin nejen že poskytne stín, ale ochrání i před sluncem a měsícem, mocnostmi, které zde představují negativa, sílu, která však bude poražena. Tyto mocnosti zůstávají podle Augustina¹³⁴ stále v moci Boží, je v jeho ruce, jak nás tyto mocnosti ohrozí nebo se proti člověku obrátí či ne. Je třeba prosit o Hospodinovu ochranu proti nim ve smyslu posílení vlastní víry. Tato ochrana před nepohodlím a jakoukoli nesnází (kterých mohou být slunce a měsíc také metaforou) je výrazem Boží šlechetnosti. Ve vztahu k Hospodinu zůstáváme stále (vyjádřeno protikladem slunce měsíc, den a noc; srovnej s veršem osmým).

Verš 7:

7 יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ:

Hospodinova štědrost dosahuje až k lidské duši, k lidskému životu. Mocnosti a nesnáze, které byly popsány v předchozích verších a které jsou člověku na překážku, stávají se jen částí toho, co lze označit za zlé, Hospodinova ochrana přesahuje i to. Člověk právě díky tomu, že žije vírou v Hospodina, který vše překoná, může mu zůstat věrný.

Kalvín¹³⁵ předpokládá, že Hospodin a vztah člověka k němu je určitou směrovkou k tomu, že cokoliv, co člověk v životě žije a co zažije, vede k dobrému konci. Duch svatý je zárukou osvobození věřícího (motiv vysvobození je určitým rysem vyznání, proto, kdybych šla do důsledků, bylo

---

¹³⁴ Srov. Augustin.

¹³⁵ Srov. Kalvín.

by možno říci, že Kalvín považuje verš tento, i následující za částečné vyznání). V souvislosti se zlým, zmíněným v tomto verši, zmiňuje Henry zlo hříchu a zlo soužení. Skrze požehnání prosí věřící o ochranu před tímto zlem.

Verš 8:

8 יְהוָה יִשְׁמְרֶ-צִאתְךָ וּבֹאֲךָ מֵעַתָּה וְעַד-עוֹלָם:

Vyhlášení Hospodinovy ochrany neplatí jen pro dnešek, platí navždy. Hospodinova šlechtnost je ničím neohraničená.

Verše 3. – 8. jako celek:

Ve verších jde o performativní proklamaci Hospodinovy ochrany nad člověkem a vlastně i nad celým stvořením a je vlastně i prosbou o tuto ochranu. Díky slovům, která jsou v těchto verších řečena, je člověk sto setrvat ve vztahu k Hospodinu. Verše jsou dobrořečením a výrazem Boží šlechtnosti a štědrosti (podrobně viz výše). Jak jsem již zmínila v oddílu rétorická analýza (viz výše), z rétorického hlediska jsou verše 3.-8. žalmu 121 stylizovány tak, aby mohly být užívány liturgicky.¹³⁶ Podobně jako Nu 6,24-26 tu jde ve verších 5.-8. o veřejné pronášení požehnání. V Numeri jde o požehnání pronášené kněžskými, u Ž 121 však není jisté, kdo má požehnání pronášet. Konkrétně i význam prvního verše tzv. áronského požehnání – obecně viz výše (Nu 6,24; יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ:) je i obsahově celému žalmu 121 (především verše 5.-8.) výrazně podobný. Požehnání je tu také spojeno se *strážcovstvím* Hospodinovým s užitím slovesa *š-m-r*.

Nicméně v Ž 121 pokyn z Dt 10,8 a Dt 21,5 zrušen nebyl. Žehnat tu však může nejen kněz, ale i poutník (např. prostřednictvím modlitby – to

¹³⁶ Srov. Heller, Beneš, str. 26.

vyplývá přímo i z textů samotných poutních písní). Žehnal však např. i David (2S 6,18) nebo Šalamoun (1Kr 8,14.55), kteří poutní písně poznamenali svými jmény také.

Podobné formule požehnání v okolí žalmu 121: Ž 129,8; Ž 134,3; 118,26-27; Ž 122,6-8 – zde se setkáváme s formulí požehnání Jeruzalému. V Ž 128 jde o souvislé požehnání. Verš čtvrtý je ujištěním, předpokladem žehnací formule, vyznáním: ten, který střeží Izraele, opravdu nespí a nedřímé. Allen se domnívá, že žalm je liturgií požehnání spojenou s ukončením slavnosti a tehdy, když byl žalm užíván, sloužilo toto požehnání k oslavě toho, že mohou být poutníci přítomni v Jeruzalémě.¹³⁷

Augustin¹³⁸ (viz výše) považuje verš 5.-8. za potvrzení veršů předchozích, s kterými tudíž úzce souvisejí. Clarke¹³⁹ tuto *potvrzující* skupinu rozšiřuje na verše 3.-8. (verše 1.-2. – rozhodnutí věřícího člověka, verše 3.-8. díky ochraně Boží je člověk pod stálým bezpečím, jsa v prosperitě. Jde tu (srov. Augustin) obecně o vyhlášení Boží ochrany, které bývá součástí požehnání. Henry mluví o tomto žalmu hlavně jako o vyhlášení Hospodinovy ochrany. Kdekoliv se člověk pohybuje, všude je vystaven určitému typu nebezpečí či čemukoliv, čeho se obává. Žalm 121 je povzbuzením k zacílení veškeré lidské důvěry směrem k Hospodinu, jemuž se lze plně odevzdat, vzhledem k tomu, že on je tím pravým ochráncem.

Žehnací formule v těchto verších předpokládá výraznou aktivitu i z druhé strany, ze strany věřícího, lidskou iniciativu. Pokud je vyhlášena Hospodinova ochrana nad člověkem, neobejde se bez prosby věřícího. Požehnání jako výraz Boží šlechetnosti je třeba přijmout stejně tak jako roli v upevňování vztahu věřícího směrem k Hospodinu. Hospodin chrání, chrání

---

¹³⁷ Srov. Allen, str. 2.

¹³⁸ Srov. Augustin.

¹³⁹ Srov. Clarke.

někoho; Hospodin bdí, bdí nad někým. Středem požehnání je víra, víra v Hospodina. Aby se noha věřícího nepohnula, je bezpodmínečně nutné, aby na základě, kterým je Hospodin (verš třetí). Věřící je zároveň součástí Božího lidu, církve, uvnitř které se odehrávají vztahy k bližním, které samozřejmě zahrnuje Boží ochrana taktéž. Požehnání, které dává Hospodin, se tak nevztahuje pouze na jednotlivého věřícího, na žalmistu, ale na celý Izrael, církev, společenství poutníků (verš čtvrtý). Vše neměnné a věčné pocházející od Hospodina věřící přijímá, nemusí také Hospodina nikde složitě hledat. Hospodin je nablízku vždy a všude. Věřící člověk přijímá Hospodina jako stín, nemusí se obávat vlády a ohrožení ze strany všelikých mocností, zlé nad ním nemá jakoukoliv moc, tělo duše i život je ochráněn vždy a navěky, od počátku až do konce.

3.4. Využití žalmu 121 v církevní praxi

V církevní praxi je obecné využití žalmů velice bohaté. Žalmy jsou liturgicky nejpoužívanější knihou Bible a nejčastěji citovanou starozákonní knihou v Novém zákoně, což svědčí o jejich nebyvalé oblibě v prvotní církvi, která je zpívala a modlila se jimi jako Kristovými hymny. Brzy byly přejaty do novozákonních obřadů. V církevní liturgii jsou tedy především nedílnou součástí bohoslužeb a např. v římsko-katolické církvi jsou dále užívány skrze Denní modlitbu církve (breviář).

Při římsko-katolické mši svaté bývá někdy čtenou či zpívanou úvodní antifonou jeden verš z některého ze žalmů, zpívaný či čtený je i rezponzoriální žalm, který následuje po prvním čtení. S žalmy se také často setkáváme při slavnosti přijímání. I v protestantských církvích tvoří žalmy taktéž neoddělitelnou součást liturgie. Oblíbenou formou v poreformačních církvích

je např. tzv. žalmová píseň (Martin Luther, Paul Speratus, Justus Jonas, Ženevský žaltář iniciátora Jana Kalvína, Jan Blahoslav, Jan Augusta, jejichž mnohé písně jsou součástí kancionálů ad.).¹⁴⁰

Ve své práci se však nemohu dopodrobna zabývat obecným používáním žalmů, proto se nyní budu stručně věnovat přímo žalmu 121.

Žalm 121 velmi často nelze tento vyjmout ze skupiny poutních písní, které byly shromážděny a také zpívány tehdejšími společenstvími v kontextu poutnictví. Tyto žalmy se posléze začaly využívat liturgicky. I v církevní praxi se často s poutními písněmi setkáváme jako s celkem, kde žádný z jednotlivých žalmů nehraje významnější roli než druhý. Také bývají velmi často zhudebněny (např. Petr Eben a jeho *Psalmi peregrini*).

S konkrétním žalmem 121 se v církevní liturgii setkáváme v různých podobách. Ve čtené podobě se stává základním kamenem pro rozmanitá kázání¹⁴¹ (často i těch, která se zabývají tématem požehnání). Tento žalm je oblíbeným podkladem pro bohoslužebné čtení, společnou recitaci, modlitbu (např. jako jeden z podkladů římsko-katolického misálu, breviáře, je spolu s několika dalšími žalmy doporučenou denní modlitbou Agendy ČCE¹⁴² pro Nový rok apod.). Žalm 121 bývá s velkou oblibou využíván jako součást závěrečné bohoslužebné formule požehnání (příklad: bohoslužby FS ČCE Žižkov II, druhá srpnová neděle 2008¹⁴³)!

Ve zhudebněné podobě se stal nedílnou součástí bohoslužeb (žalm 121 a jeho podoba jako žalmové písně v církevních zpěvnících a kancionálech –

---

¹⁴⁰ <http://granosalis.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=3042>

¹⁴¹ Např. pohřební kázání přednesené ve FS ČCE Krouna; kázání Jiřího Grubera ve FS ČCE Brno I dne 11.8.2008.

¹⁴² Srov. Agenda ČCE, str. 385.

¹⁴³ <http://abejas.blog.cz/0808/jdi-ke-svym-do-sveho-domu-iv>

píseň 121 Evangelického zpěvníku, v římsko-katolickém prostředí jako responsoriální žalm součástí lekcionáře).

Žalm byl několikrát zhudebněn i nad jeho liturgické použití (může být v této podobě využit i při bohoslužbě, ale to není podmínkou. I skladatelé vážné hudby kolikrát využili jeho text jako podklad pro své dílo (např. *Biblické písně* Antonína Dvořáka, *Adventní kantáta* Georga Phillipa Telemanna, dvojsborové moteto na text žalmu 121 Samuela Scheidta) ad. Text žalmu 121 inspiroval zakladatele občanského sdružení Cesta 121 k pojmenování tohoto sdružení, které se snaží pomáhat stárnoucím římsko-katolickým kněžím.

4. Závěr

Ve své diplomové práci jsem provedla podrobnou exegezi žalmu 121, vlastními slovy jsem formulovala důležité teologické ale i jiné motivy a aspekty v jednotlivých verších. Stručně jsem se zabírala dějinami exegeze žalmu. Srovnáním exegetických poznámek jednotlivých autorů a přihlédnutím k některým svým poznatkům jsem došla k několika zajímavým tezím a poznatkům, které jsou v celku práce podstatné, a zde na místě závěru je stručně zopakují.

Vrátím se ke kapitole 1.2.8. Rétorická analýza, kde jsem zmínila střídání osob připomínající rozhovor (kněze a poutníka, otce a syna, učitele a žáka, interní rozhovor), jehož stylizace ukazuje k možnosti liturgického použití. Tato podoba rozhovoru souvisí podle mne úzce i se samotnou formulí požehnání, centrem žalmu 121. A ačkoliv se v žalmu setkáváme i se slovy vyznání a zaslíbení, základní strukturou a formou žalmu je tedy požehnání a s ním související formule, jejichž středem jsou verše pět až osm. Poukázáním na rozhovor bych ráda naznačila, že ve formulí požehnání nejde pouze o jednostranný akt přednášejícího (či spíše předávajícího). Žehnacím formule je vždy k někomu zacílena a z této strany je očekáváno aktivní lidské zapojení.

S touto aktivitou především úzce souvisí i jedno z hlavních témat samotného žalmu, tím je důvěra v Hospodina, která tu vychází zejména z toho, že Hospodin je ochráncem a strážcem (pro zdůraznění tohoto faktu je v žalmu několikrát použito sloveso *š-m-r*). V této důvěře je zahrnuto i přání, aby Hospodin tímto ochráncem a strážcem byl.

Toto přání se v žalmu 121 ve verších 3., 7. a 8. prokreslí zejména určitým typem překladu, a to jussivním (optativními) tvary sloves ve formulích

požehnání. Překvapilo mne, jak málo překladů a překladatelů s těmito tvary počítá, jsou opravdu spíše výjimkou.

Jak jsem již uvedla, žánrové vyhodnocení žalmu souvisí přímo úměrně s jeho využíváním v liturgii. Spojení žalmu především s termínem požehnání se odráží v mnohých kázáních, modlitbách a především v jeho využívání jako žehnacích formule při udělování samotného požehnání v závěru mší a bohoslužeb. Ráda bych jednou krátkou modlitbou svou práci uzavřela:

Hospodine, pane můj, ke kterému pozdvihuji své oči s nadějí.

Hospodine, pane můj, ochránce a strážce, nedej, aby zakolísala noha má.

Hospodine, pane můj, obracím se na tebe s důvěrou, že můj život od všeho zlého ochráníš.

Nedej, abych hledal pravou pomoc kdekoliv jinde.

Nedej, abych se uchyloval pod křídla mocností a lákadel všedního světa.

Nedej, abych hledal pochybný a nestálý stín tam, kde ty nejsi.

Smiluj se nad těmi, kteří tvou pomoc potřebují a bojí se o ni říci.

Smiluj se nad svým lidem a vyslyš je v jeho modlitbách.

Smiluj se nade mnou chybujícím a hřešícím.

Amen.

Seznam literatury

SLOVNÍKY

Agenda Českobratrské církve evangelické. Praha: Synodní rada Českobratrské církve evangelické 1983.

Biblická konkordance. Praha: Křesťanský spolek mladíků v Čechách 1933.

Biblický slovník. Praha: Kalich 1987.

Evangelický zpěvník. Lahr/Baden: 1979; *Evangelický zpěvník /dodatek/*. Plzeň: 2000.

NOVOTNÝ, Adolf : *Biblický slovník (A-P; R-Ž; dva svazky)*. Praha: Kalich – Česká biblická společnost 1992.

PÍPAL, Blahoslav: *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha: Kalich 1997.

SOUČEK, Josef Bohumil: *Řecko-český slovník k novému zákonu*. Praha: Kalich 2003.

LITERATURA

Bible (podle ekumenického vydání z r. 1985). Praha: Biblická společnost 1990.

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft 1997.

Bibli svatá aneb všecka svatá písma Starého i Nového zákona, Podlé posledního vydání Kralického z roku 1613. Praha: 1922.

BIČ, Miloš: *Ze světa Starého zákona - 1. díl*. Praha: Kalich 1986.

BIČ, Miloš: *Ze světa Starého zákona - 2. díl*. Praha: Kalich 1989.

- DAHLER, Etienne: *Jeruzalém v dějinách spásy*. Praha: Karmelitánské nakladatelství 1993.
- FILIPI, Pavel: *Kdo slyší můj nářek*. Třebenice: Mlýn 1997.
- HELLER, Jan; BENEŠ Jiří: *Poutní písně*. Praha: Centrum biblických studií 2001.
- NANDRÁSKY, Karol: *Exegéza vybraných žalmov*. Bratislava: Evangelická bohoslovecká fakulta univerzity Komenského 1993.
- OEMING, Manfred: *Úvod do biblické hermeneutiky. Cesty k pochopení textu*. Praha: Vyšehrad 2001.
- POKORNÝ, Petr: *Úvod do exegeze*. Praha: Kalich 1979.
- POKORNÝ, Petr: *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad 1993.
- RENDTORFF, Rolf: *Hebrejská bible a dějiny*. Praha: Vyšehrad 2003.
- SEDLÁČEK Jaroslav V: *Výklad posvátných žalmů*. Praha: Dědictví sv. Prokopa 1901.
- Starý zákon (překlad s výkladem)*. Praha: Kalich 1982.
- STRUPPE, Ursula; KIRCHSCHLÄGER, Walter: *Jak porozumět Bibli*. Praha: Vyšehrad 2000.
- WEINGREEN, Jacob: *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha: Karolinum 2003.

ČLÁNKY

- ALLEN, Leslie C.: *Word Biblical Commentary: Psalms 101-150 (Revised)*. Dallas: Word Incorporated, 2002 (Word Biblical Commentary 21).
- DAY, J.: *Psalms*. London: T&T Clark 1999.
- MAYS, James, Luther: *Psalms*. Louisville: John Knox Press 1994 (Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching).

PRESS, R: *Der Zeitgeschichtliche Hintergrund der Wallfahrtrpsalmen*.
Theologische Zeitschrift, 1958, str. 401-415.

PRINSLOO, Gert.T.M: *The Role of Space in the „širi hamaalot“ (Psalms 120-134)*. Biblica vol 86/2005, str. 457 – 477.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

A select library of the Nicene and post-Nicene Fathers of the Christian Church.
Volume VIII, St. AUGUSTIN: Expositions on the book of Psalms. T&T Clark,
Edinburgh. Psalm 121 (cit. 9.2.2009). URL:

<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf108.i.html>

Bible Works for Windows: version 4.0 (Variant.). [CD-ROM] Big Fork
(MT), USA: Bible Works, LLC, c1998.

Calvin's Commentaries, Part 12; Psalms, Part V; tr. by John King,
1847-50 (cit. 2.3.2009). URL: <http://www.sacred-texts.com/chr/calvin/cc12/index.htm>

Matthew Henry Complete Commentary on the Whole Bible, an exposition with
practical observations of the book of Psalms, Psalm 121 (cit. 4.3.2009). URL:
<http://www.ccel.org/ccel/henry/mhc3.Ps.cxxii.html>

The Adam Clarke's Commentary on Psalm 121 (cit. 4.3.2009). URL:
<http://www.godrules.net/library/clarke/clarkepsa121.htm>